

Universita Karlova v Praze

Filosofická fakulta

Ústav Dálného východu

Bakalářská práce

Petr Čížek

Počátky japonské invaze do Číny

Origins of the Japanese Invasion to China

Praha 2010

vedoucí práce: Mgr. Jakub Maršálek, Ph.D.

Poděkování

Děkuji vedoucímu práce Mgr. Jakubu Maršálkovi, Ph.D. a konsultantovi Mgr. Martinu Hoškovi za cenné rady, které mi udělili a kterými přispěli ke zdárnému výsledku.

Dále děkuji Knihovně Ústavu Dálného východu a Mezinárodnímu sinologickému centru Chiang Ching-Kuovy nadace při Karlově univerzitě za pomoc při shánění hůře dostupné knihy ze zahraničí, bez níž by byla tato práce ochuzena o značnou část své kvality.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto bakalářskou práci vypracoval samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze dne 27. srpna 2010

Anotace

Tato práce se zabývá počátkem čínsko-japonské války, která probíhala v letech 1937–1945. Ve své první části nastiňuje dějiny čínsko-japonských vztahů v předchozích desetiletích, těžiště práce pak spočívá v analytickém rozboru tzv. incidentu u mostu Marka Pola, který je běžně považován za začátek studovaného válečného konfliktu, a následném popisu japonských ofenzívních vojenských operací. Práce končí japonským dobytím Nankingu a tzv. nankingským masakrem.

Klíčová slova:

- Čína
- Japonsko
- vojenské dějiny
- (druhá) čínsko-japonská válka, 1937–1945
- 1937

This thesis describes the beginning of the Second Sino-Japanese War, which occurred in 1937 and ended in 1945. In its first part the thesis describes the history of the mutual relations between China and Japan in the preceding decades. The main focus lies on the analysis of the so-called Marco Polo Bridge Incident, which is considered to be the beginning of the war, and on the description of the following Japanese offensive military operations. The thesis ends with the fall of Nanjing and the so-called Nanjing Massacre.

Keywords:

- China
- Japan
- Military history
- (Second) Sino-Japanese War, 1937–1945
- 1937

Obsah

1	Úvod	7
2	Čínsko-japonské vztahy před rokem 1937	9
2.1	Rodící se velmoc	9
2.2	Japonský vpád do Mandžuska	11
2.3	Politická scéna v meziválečném Japonsku	15
3	Situace v Číně	17
3.1	Mocenské frakce v Číně v polovině 30. let	17
3.2	Politická situace a události poloviny 30. let	20
4	Incident u mostu Marka Pola	23
4.1	Co předcházelo	23
4.2	Průběh incidentu	26
5	Červencové události v severní Číně	34
6	Japonský postup na západ	41
7	Boje o Šanghaj	45
8	Ofenzíva směrem na jih	50
8.1	Útok podél železnice Pching-Chan	50
8.2	Útok podél železnice Ťin-Pchu	52
8.3	Japonský postup v Šan-si	55
9	Pád Nankingu	59
10	Závěr	64
	Seznam použité literatury	65
	Přílohy	68

1. Úvod

Hlavním cílem této práce je představit podrobněji problematiku okolo vypuknutí tzv. druhé čínsko-japonské války, která se odehrála v letech 1937–1945. Důvodem pro zvolení tohoto tématu je současný nedostatek prací podrobněji se zabývajících touto oblastí v českém jazyce (a celkově i v západních jazycích). Při líčení událostí roku 1937 je v této práci kladen důraz především na popis vojenských operací, který je často opomíjen nebo shrnut do několika vět. Čtenář by po přečtení této práce měl získat komplexní historický přehled o událostech roku 1937 v Číně a pochopit je v kontextu jak předchozích událostí v Číně a Japonsku, tak i v kontextu dobové mezinárodní scény.

V první části práce bude poskytnut historický exkurs do čínských a japonských dějin s důrazem na dějiny vzájemných vztahů obou států, počínaje pádem šógunátu a zahájením reformního hnutí v Japonsku. Pozornost bude věnována představení dobové politické reality v obou zemích.

Druhá část je věnována podrobnému analytickému rozboru situace události známé jako incident u mostu Marka Pola, která nakonec vyústila v druhou čínsko-japonskou válku. Ohledně této události, kterou obklopuje řada nejasností a kontroverzí, práce poukáže na známá fakta a pokusí se odpovědět na otázky, kdo vystřelil jako první a kdo je za celou situaci zodpovědný.

Třetí část se zabývá přehledným nástinem vojenských operací v období od konce července až do začátku prosince 1937. Budeme vycházet z prací generála Kuo Žu-kueje (郭汝瑰), analytického díla amerického důstojníka Franka Dorna a oficiální kuomintangské historie sestavené pod vedením Sü Lang-süana (許朗軒) a Čang Min-kchaje (張明闡). V rámci popisu několika chronologicky uspořádaných vojenských kampaní bude přehledně popsána situace na bitevním poli, kterou doprovodí komentář a celková analýza. Při této příležitosti čtenáři doporučuji souběžně se čtením nahlížet do přehledných map, které jsou umístěny na konci práce v sekci přílohy.

Práce vrcholí popisem pádu Nankingu, hlavního města Číny, který byl obsazen japonskou armádou 13. prosince 1937. V této souvislosti bude představen nankingský masakr, jeden z největších válečných zločinů historie. Rozebrán bude jak jeho průběh, tak i jeho příčiny.

V textu práce je používána standardní česká transkripce čínštiny a japonštiny. Pro zápis čínských znaků je zvolena zjednodušená forma.

2. Čínsko-japonské vztahy před rokem 1937

Čínsko-japonský válečný konflikt, který vypukl v roce 1937, navazuje na vývoj čínsko-japonských vztahů v předchozích desetiletích. Nyní je na místě si je připomenout.

2.1 Rodící se velmoc

Roku 1867 v Japonsku nastoupil na trůn mladý císař Mucuhito (睦仁) a spolu s ním začíná nová kapitola japonských dějin. 3. května 1868 byl formálně zrušen Tokugawský šógunát a rozhodující moc ve státě, alespoň formálně, přešla zpět do rukou císaře.¹ Tato historická epocha posléze vstoupila do dějin pod názvem Reformy éry Meidži (明治維新 Meidži Išin), které Japonsku přinesly nutnou modernizaci.²

Císař se stal formálně nejvyšší hlavou ve státě, o dění v zemi však fakticky rozhodovala nově zformovaná vrstva oligarchie, jež si zachovávala podporu císaře. Ekonomické a politické reformy se záhy proměnily v razantní hospodářskou konjunkturu.

Japonsko, na rozdíl od evropských průmyslových mocností, nedisponovalo v závěru 19. století žádným významným koloniálním územím.³ Povzbuzené úspěšnou modernizací, objevily se v něm myšlenky na vybudování impéria podle

¹ Krátká občanská válka, která probíhala v Japonsku v letech 1868–1869 mezi vojsky Tokugawského šógunátu a vojsky podporujícími císaře, vstoupila do dějin jako bošinská válka (戊辰戦争 Bošin sensó), pojmenovaná podle roku, ve kterém se odehrála. Pád šógunátu koresponduje s kapitulací obklíčeného hlavního města Eda (dnešní Tokio), které se bez boje vzdalo na jaře roku 1868. Válka však přesto pokračovala dále a skončila až o rok později, kdy na ostrově Hokkaidó kapitulovaly poslední jednotky loajální šógunátu („*Cambridge*“, 1993, s. 357–359 a 368; kontext podrobněji viz s. 308–366 tamtéž).

² Vědomí nutnosti modernizace pramenilo z vývoje v Číně, která nebyla schopna vojensky odolávat západním mocnostem a počínaje první opiovou válkou (1839–1842) byla nucena k rozsáhlým ústupkům v rámci tzv. „nerovnoprávných smluv.“ Podobný vývoj se navíc začínal rýsovat objevovat i v Japonsku: roku 1854 muselo Japonsko na základě Smlouvy z Kanagawy (神奈川条約 Kanagawa džójaku) otevřít své přístavy americkému obchodu (roku 1858 byla dále rozšířena). Modernizace měla být prostředkem k zachování vlastní státní suverenity.

³ Japonsko roku 1879 získalo kontrolu nad souostrovím Rjúkjú (琉球諸島 Rjúkjú šotó; čínsky Liou-čchiou čchün-tao), které předtím bylo tributárně závislé na Číně.

západního vzoru. Přirozeným cílem japonské expanze se stala slábnoucí a nemoderní imperiální Čína, kterou bez větších obtíží již půl století tlačily k všemožným ústupkům západní velmoci.

Mezi lety 1894–1895 pak mezi Čínou a Japonskem došlo k vojenskému konfliktu, který skončil drtivým vítězstvím modernizujícího se Japonska. Čína v Šimonosecké mírové smlouvě (下関条約 Šimonoseki džójaku)⁴ musela Japonsku postoupit Tchaj-wan a Peskadorské souostroví. Čína se současně musela zříci svrchovanosti nad Koreou,⁵ zaplatit válečné reparační a přistoupit na ekonomické ústupky. Japonsko nabylo sebevědomí a v oblasti získávání vlivu v Číně se postavilo po bok západních mocností.

Vypuknutí první světové války v Evropě se stalo pro Japonsko neopakovatelnou příležitostí pro posílení jeho vlivu, kterou také hbitě využilo. Japonsko se přidalo na stranu Dohody a využilo zaneprázdněnost evropských mocností k rozšíření svého vlivu v Číně. Posíleno úspěchy nejen proti Číně, ale i na úkor Ruska,⁶ rychle obsadilo německé državy v Číně.⁷ 18. ledna 1915 pak japonský velvyslanec doručil čínské vládě tzv. „dvacet jedna požadavků“ (二十一條, Er-š'-i tchiao),⁸ které lze považovat dokonce za pokus o přeměnu Číny v japonskou kolonii.⁹ Jüan Š'-kchaj (袁世凱), tehdejší prezident a nejmocnější muž Číny, dohody s výjimkou několika nejradiálnějších bodů přijal a soustředil se na upevňování své

⁴ V Číně známá pod názvem Ma-kuan tchiao-jüe (马关条约). Anglický překlad viz <http://www.taiwanbasic.com/treaties/Shimonoseki.htm>

⁵ Koreu následně okupovala japonská vojska a roku 1910 Japonsko Koreu formálně anektovalo. Generálním guvernérem byl jmenován Terauchi Masatake (寺内正毅). („Cambridge“, 1991, s. 227; kontext události podrobněji viz tamtéž)

⁶ V rusko-japonské válce (1904–1905) o sféru vlivu v Mandžusku, která skončila japonským vítězstvím.

⁷ Hned 23. srpna 1914, kdy se Japonsko na straně dohodových mocností zapojilo do první světové války, oblehla jeho vojska námořní základnu Čching-tao na Šantungském poloostrově. Město padlo za pět týdnů a japonské ozbrojené síly nakonec obsadily celý Šantungský poloostrov.

⁸ V Japonsku známé pod názvem Taika nidžúiči kajó jókjú (对華 21 ヶ条要求).

⁹ Japonsko požadovalo zajištění svých práv v Šan-tungu, Mandžusku a Vnitřním Mongolsku; kontrolu nad centrem čínského hutnictví v Chan-jie-pchingu (汉冶萍); zákaz postupování čínského území třetím stranám a konečně jmenování japonských poradců do pozic v čínských bezpečnostních silách a finančních institucích. Kromě toho si Japonsko zajistilo monopol na výstavbu veškerých železničních tratí a průmyslu v Číně.

moci. Západní velmoci, zaměstnány událostmi v Evropě, byly nuceny smlouvy nakonec uznat. Čínský bojkot japonského zboží na tom již nic nezměnil.

Aby Čína získala území německých záborů zpět pod svou kontrolu, vstoupila na straně Dohody do války v dubnu 1917.¹⁰ Navzdory čínským očekáváním ale na mírové konferenci ve Versailles v roce 1919 připadlo německé území v Číně Japonsku. Čína to chápala jako další políček ze Západu, ale nakonec vyšlo najevo, že severočínský režim Tuana Čchi-žueje (段祺瑞)¹¹ japonské zábořiny uznal, výměnou za finanční půjčky. Mohutné protesty sice vedly k odmítnutí mírové smlouvy,¹² bezprostředně však nic nezměnily.¹³

2.2 Japonský vpád do Mandžuska

Japonsko se snažilo dále prosazovat své zájmy v Číně i v meziválečné době. Za tím účelem podporovalo různé mocenské frakce i kliky soupeřící o moc, někdy i obě vzájemně soupeřící strany, pokud to bylo výhodné. Hlavním těžištěm zájmu Japonska se stalo Mandžusko.¹⁴ Japonce lákal poměrně rozvinutý průmysl a hlavně zásoby uhlí, kterého byl na Japonských ostrovech nedostatek.¹⁵

¹⁰ Čína se vojensky do války nezapojila; vyslala do Evropy na práci asi 175 000 kuliů, kteří se podíleli na různých vojenských pracích ve Francii, Británii a dalších zemích (Ku, 1937, s. 50).

¹¹ V jižní Číně vznikla 25. srpna 1917 konkurenční Čínská republika, označována pro rozlišení jako Jihočínská (obě používaly shodný oficiální název). V jejím čele stál Sunjatsen.

¹² Tyto události vstoupily do dějin jako Májové hnutí či Hnutí 4. května (五四运动, Wu-S' jün-tung). Čína ukončení války s Německem potvrdila podepsáním samostatné mírové smlouvy v roce 1921. Podrobněji například viz Spence (1990, s. 310–319).

¹³ Poloostrov Šan-tung a koncesi Čching-tao muselo Japonsko Číně navrátit až na základě Smlouvy devíti mocností podepsané na Washingtonské námořní konferenci v únoru 1922.

¹⁴ Zájem Japonska na Mandžusku ovšem není novou záležitostí. Japonsko mělo v Mandžusku své akvizice a vojenské jednotky již po válce v letech 1894–1895; dokonce existovaly plány na jeho obsazení v době pádu dynastie Čching a vzniku Čínské republiky. Pojmem Mandžusko (满洲 Man-čou) se rozumí oblast dnešních provincií Liao-ning, Ťi-lin, Chej-lung-ťiang a přilehlé části AO Vnitřní Mongolsko. Název je odvozen od etnika Mandžů (满族 Man-cu), kteří tyto oblasti obývaly. V Číně se pro tuto oblast nejčastěji používá název „Severovýchod“ (东北 Tung-pej).

¹⁵ V letech 1927–1928 Japonskem proběhla vlna militarismu, která požadovala další akce v Číně. Podporovalo ji tvrzení, že nestabilita v Číně poškozuje japonské národní zájmy (viz také dále). Drobné potyčky mezi čínskými a japonskými jednotkami pak měly, podle čínských historiků, sloužit jako případné odůvodnění budoucí japonské vojenské akce (Qian, 2008).

Japonsko se nejprve zbavilo mocného militaristy Čang Cuo-lina (张作霖),¹⁶ a když byl Čankajšek¹⁷ dostatečně zaměstnán boji s komunisty, Japonci Mandžusko obsadili. Aby získali záminku, zinscenovali na podzim roku 1931 tzv. mukdenský incident,¹⁸ známý v Číně jako incident z 18. září (九一八事变, tiou i-pa š'-pien).¹⁹ Vojska Čang Süe-lianga (张学良), syna Čang Cuo-lina, nedokázala japonskému vpádu vzdorovat. Čankajšek se rozhodl kontrolovat situaci a pokud možno nevyprovokovat Japonce k přenesení bojů do vlastní Číny. Čankajškovo rozhodnutí dát přednost získání absolutní dominance na domácí scéně před likvidací vnějšího nebezpečí a spojení se s komunisty proti Japoncům je dodnes kritizováno mnoha pozdějšími historiky, především čínskými.²⁰

Japonsko opět posílilo svoje sebevědomí a přitom se spoléhalo na svou vojenskou převahu. Když Čína v odvetu uzavřela Dlouhou řeku pro japonská plavidla, pokusily se japonské oddíly 28. ledna 1932 o dobytí Šanghaje.²¹ Tento konflikt skončil příměřím uzavřeným v květnu 1932.

¹⁶ Čang Cuo-linova sféra vlivu zahrnovala Mandžusko a zasahovala i do severní Číny. Japonci byl nejprve podporován, ale když nejednal podle jejich představ, rozhodli se ho odstranit. 4. června 1928 se jeho vagón stal cílem pumového atentátu, na jehož následky generál Čang Cuo-lin 7. června zemřel. Za útokem, který provedli bez vědomí nejvyšších míst, stáli příslušníci japonské Kwantungské armády (Kantógun, 關東軍), vedení Kómotoem Daisakuem (河本大作).

¹⁷ Čankajškova kariéra začala strmě růst ve 20. letech 20. století. V květnu 1924 stanul v čele Vojenské akademie Whampoa (黄埔军校 Chuang-pchu tün-siao). Po úspěšných taženích proti jižním militaristům v roce 1925 se propracoval do vedení nově vzniklé Národní revoluční armády (国民革命军 Kuo-min ke-ming tün). Po smrti Sunjatsena roku 1925 se začal čím dál víc prosazovat i na politické scéně. Roku 1927 se probjoval do čela Kuomintangu (viz dále) a ústřední úlohu ve státě zastával až do roku 1949, kdy byl nucen po prohře v občanské válce s komunisty uprchnout na Tchaj-wan, kde vládl až do své smrti v roce 1975.

¹⁸ Přesněji řečeno opět příslušníci Kwantungské armády. Její představitelé incident naplánovali a provedli bez schválení z Tokia, dokonce navzdory jeho instrukcím (viz články Jordan, 1987 a Weland, 1994). To dokumentuje, jakým vlivem a politickou mocí radikálové v Kwantungské armádě disponovali. O souvisejících událostech podrobněji viz: Vlach, Václav. *Čínsko-japonský konflikt v Mandžusku v letech 1931-1933 a jeho ohlas v jednáních Společnosti národů*. Orientální ústav ČSAV, Praha 1980.

¹⁹ Šlo o výbuch na úseku japonské Jihomandžuské železnice. Ve skutečnosti šlo o výbuch velmi malý, který v podstatě ani neovlivnil provoz na trati. Mukden je mandžuský výraz pro Šen-jang (沈阳).

²⁰ Nejen v souvislosti s rokem 1931, ale i ve spojitosti s rokem 1933 a tak dále (viz dále).

²¹ Zatímco nacionalistická vláda uprchla z Nankingu do Luo-jangu a nařídila šanghajským jednotkám stáhnout se, jednotky 19. čínské pěší armády pod velením generála Cchaj Tching-kchaje (蔡廷锴) kladly Japoncům tuhý odpor a odhodlaně se s podporou obyvatelstva bránily celý únor. Stáhly se až

Mezitím 18. února 1932 vyhlásilo Japonsko na okupovaném mandžuském území nezávislý stát Mančukuo (满洲国).²² V jeho čele stanul sesazený „poslední císař“ dynastie Čching Pchu-i (溥仪). Stal se ale pouze mediálně známou figurkou v čele loutkového režimu. Byť mělo Mančukuo formálně vytvořeny všechny zákonné instituce, o dění uvnitř státu rozhodovali Japonci, respektive představitelé Kwantungské armády. Jako problematické se ukázalo mezinárodní uznání nově vzniklého nezávislého státu, neboť argumenty mandžuského „sebeurčení“ v zahraničí příliš nezapůsobily.

Japonské válečné dobrodružství a chování měly dohru na mezinárodní scéně. Nesouhlas světových mocností a jejich zástupců ve Společenství národů vedl 27. března 1933 k odchodu Japonska z této organizace. V Japonsku znamenalo vystoupení ze Společenství národů definitivní vítězství militaristů. Zatímco Japonsko předtím dodržovalo limity na vojenské výdaje stanovené po první světové válce, nyní od jejich dodržování upustilo.

Japonsko mezi roky 1931 a 1937 získalo v Číně ještě určitá další území. Na jaře roku 1933 obsadilo Japonsko provincii Že-che (热河).²³ Podle příměří z 31. května 1933²⁴ bylo navíc demilitarizováno pásmo na území severovýchodně od Pej-pchingu.²⁵ Japonsko mělo nyní pod kontrolou klíčové průsmyky severně od Pej-pchingu a otevřený přístup do Centrální planiny. Generál Čang Süe-liang a jeho jednotky byli z oblasti staženi.

V květnu 1935 pod záminkou pronásledování partyzánského oddílu vtrhly japonské jednotky do demilitarizované oblasti. Japonsko pak využilo svého

počátkem března, když nedorazily potřebné posily a vojskům hrozilo obklíčení. Velikou mezinárodní pozornost vyvolal útok především u Spojených států a Velké Británie. Mezinárodně známým se stal i letecký nálet na dělnickou čtvrť Ča-pej (闸北区), kde zemřelo mnoho civilistů.

²² Japonsky Manšú koku (満州国).

²³ Známa v západní literatuře také jako Džehol, ležela na území dnešních provincií Che-pej, Liao-ning a AO (autonomní oblasti) Vnitřní Mongolsko. Oblast se stala součástí loutkového státu Mančukuo.

²⁴ Známe jako Dohoda z Tchang-ku (čín. 塘沽协定 Tchang-ku sie-ting, jap. 塘沽協定 Tanku kjótej). Tchang-ku leží při ústí řeky Chaj-che (海河; známá také jako Paj-che 白河) do Pochajského zálivu východně od Tchien-ťinu.

²⁵ Dobový název pro Peking, v překladu „Severní mír.“ Používal se od roku 1928, kdy město dobyl Čankajšek.

postavení k předložení dalších požadavků. Na základě dohod z června 1935²⁶ došlo de facto ke ztrátě kontroly nad celou severní Čínou. V listopadu 1935 vznikla v provincii Che-pej s japonskou asistencí Východochepejská antikomunistická lokální vláda (冀东防共自治政府 Ťi-tung fang-kung c'-č' čeng-fu) v čele s Jin Žu-kengem (殷汝耕). V prosinci 1935 byla na popud Japonska zrušena Pejpchingská politická rada zřízená po příměří v roce 1933. Na jejím místě byla vytvořena entita s názvem Výbor pro správu provincií Che-pej a Cachar (冀察政务委员会 Ťi-Čcha čeng-wu wej-jüan-chuej), který v sobě zahrnoval i nově získaná japonská území. Formálně měl Výbor sice patřit pod čínskou kuomintangskou vládu, velký vliv si v něm ale pochopitelně ponechávalo Japonsko.

V roce 1936 rozšiřovalo Japonsko svůj vliv ve Vnitřním Mongolsku. V únoru 1936 v něm byl za asistence Kwantungské armády vyhlášen loutkový stát Mengťiang (蒙疆).²⁷ Podobně jako do čela státu Mančukuo dosadili Japonci do čela tohoto státu člena mongolské aristokracie z imperiální epochy Čchingské říše Demčigdonrova.

Z uvedených historických událostí a dohod mezi Japonskem a Čínou je vidět, jak se stupňoval tlak na čínskou vládu, tehdy reprezentovanou Čankajškovým Kuomintangem. Zatímco zpočátku Japonsko využívalo pouze diplomatického nátlaku, s postupem času a vlivem rostoucího národního sebevědomí své činy začalo opírat i o předem připravené vojenské akce, tzv. incidenty, jejichž prostřednictvím stavělo čínskou stranu před hotovou věc.

²⁶ Šlo o tajnou Dohodu Che-Umecu (čín. 何梅协定 Che-Mej sie-ting; jap. 梅津・何应钦协定 Umecu-Ka okin kjótej) ohledně provincie Che-pej. Podepsali ji kuomintangský ministr války Che Jing-čchin (何应钦) a velitel Posádkové armády v Číně (支那駐屯軍 Šina čutongun) generál Umezu Jošidžiró (梅津美治郎). Dále byla podepsána podobná Dohoda Čchin-Doihara (čín. 秦土协定 Čchin-Tchu sie-ting; jap. 土肥原・秦德纯协定 Doihara-Šin tokudži kjótej) ohledně provincie Cachar, ležící západně od prov. Che-pej v dnešní AO Vnitřní Mongolsko. Podepsali ji kuomintangský generál Čchin Te-čchun (秦德纯) a zástupce kwantungské armády Doihara Kendži (土肥原賢二).

²⁷ Označovaný také jako Mengkukuo (蒙古国), analogicky k útvaru Mančukuo.

2.3 Politická scéna v meziválečném Japonsku

Po půlstoletí dynamického vzestupu japonské ekonomiky skončila perioda jejího růstu a dolehla na ni zákonitost hospodářských cyklů. Vliv na to měla rostoucí hospodářská síla Spojených států a rostoucí celosvětová konkurence. Japonsko ve 20. letech zasáhla hospodářská stagnace a růst nezaměstnanosti o několik let dříve než Spojené státy a zbytek světa. Roku 1923, po velkém a ničivém zemětřesení, upadlo hospodářství dokonce do krize, ke které se roku 1927 přidaly vážné problémy japonských bank.²⁸

V čase hospodářské a finanční krize se japonským premiérem stal Tanaka Giichi (田中義一)²⁹. V souvislosti s nastalou situací dostala japonská zahraniční politika nový rozměr. Čínská moderní historiografie uvádí rok 1927 jako přelomový bod, kdy v Japonsku definitivně zvítězila expanzivní, imperiální politika.³⁰ Teorie, že cesta z hospodářské krize, jež se projevovala hlavně na venkově, vede cestou zahraniční expanze, v mnohém připomíná doktrínu Lebensraum – „životního prostoru“ – nacistického Německa.³¹

S rostoucími úspěchy v Číně a Mandžusku, mezinárodní nesouhlasnou reakcí a částečným přechodem do mezinárodní izolace se ultranacionalistické, totalitární, expanzionistické a militaristické prvky stále více stávaly nedílnou součástí politického systému v Japonsku.³² Ačkoliv nejradikálnější militaristická skupina

²⁸ V Japonsku se v této souvislosti objevuje vlna anarchistického a komunistického hnutí. O japonském a čínském meziválečném hospodářství podrobněji viz např. Quigley (1943).

²⁹ Veterán rusko-japonské války, stal se ministrem války v roce 1918. Podporoval japonskou expanzi na Sibiř. V meziválečném období dále budoval svou politickou kariéru. Roku 1925 se stal předsedou konservativní a militaristické politické strany Rikken Seiyūkai (立憲政友会) a v letech 1927–1929 zastával post japonského předsedy vlády. Zemřel krátce po odstoupení z funkce v roce 1929. („*Britannica*,” on-line odkaz v bibliografii).

³⁰ V této souvislosti je často citován výrok premiéra Tanaky pronesený v souvislosti s definováním japonské politiky vůči Číně: „Pokud chceme ovládnout Čínu, musíme nejprve ovládnout Mandžusko; pokud chceme ovládnout svět, musíme nejprve ovládnout Čínu.“ (Čchen – Tchan, 2007, s. 1)

³¹ Podpory se japonské invazi do Číny se dostalo mj. i od japonských sinologů. Např. Naitó Konan (内藤湖南), který se zabýval ekonomickou historií, viděl v invazi příležitost, jak do již beztak „mrtvé“ Číny přinést nutnou modernizaci a oživení kultury (Qian, 2008).

³² Japonská politická scéna byla pod silným vlivem armády, která často určovala směr japonské zahraniční politiky. S postupem času se tento vliv prohluboval a armáda byla na vládě čím dál více

Kódóha (皇道派 „Skupina císařské cesty“) 26. února 1936 neuspěla v pokusu o státní převrat, dominantní frakce Tóseiha (統制派 „Vládní skupina“) zastávala principiálně stejná stanoviska, jen v mírnější verzi. Japonsko nevyhnutelně směřovalo k další válce.

nezávislá. S tím souvisí i její nezávislé jednání, zmiňované na v této práci mnoha místech („Cambridge,“ 1991, s. 277).

3. Situace v Číně

V Číně se po pádu císařství a vyhlášení republiky roku 1912 nepodařilo vytvořit silnou a stabilní ústřední vládu. Namísto toho nastala úplná dezintegrace Číny v období, které je všeobecně známé jako „éra militaristů,“ čínsky označovaných jako tün-fa (军阀). Tato éra je sice podle běžné chronologie datována do let 1916–1928, ale čínskou politicko-mocenskou scénu ovlivňovala a její ráz určovala i dlouho poté.

Ačkoliv Čankajšek a jeho kuomintangská vláda od poloviny 20. let v podstatě neustále posilovali svůj vliv, nikdy se jim již nepodařilo dosáhnout kontroly nad celým územím Číny.

3.1 Mocenské frakce v Číně v polovině 30. let

Politická situace v Číně byla velice nepřehledná. V následujících odstavcích představím nejvýznamnější mocenské útvary na území Číny té doby.

Rozhodující roli zastávala nacionalistická vláda strany Kuomintang (国民党 „Národní strana“) se sídlem v Nankingu. Ta byla v zahraničí považována za legitimní vládu celé Číny. V jejím čele stál prezident Lin Sen (林森, v letech 1931–1943), ale mužem číslo jedna byl beze vší pochybnosti Čankajšek (蔣介石 Ťiang Ťie-š'). Otázka moci a kontroly této vlády nad územím Číny zůstává problematická. I když se Čankajškovi stále více dařilo sjednocovat čínská území, jeho moc se často opírala o loajalitu bývalých militaristů, kteří ve svých domovských provinciích a oblastech stále disponovali značným vlivem a samozřejmě i vojenskou silou. Lze vysledovat, že míra závislosti území na nankingské vládě se vzdáleností od centra postupně klesala.

V oblasti provincie Šan-si si vliv udržoval Jen Si-šan (阎锡山),³³ kterého s Čankajškem spojovaly zájmy společného postupu proti Japoncům a komunistům;³⁴ na osobní úrovni však byl jejich vztah problematický.

V jižní Číně měl velký vliv Li Cung-žen (李宗仁).³⁵

Starosti měl Čankajšek o Jün-nan, byt' mu vládl Čankajškoví loajální Lung Jün (龙云), který však měl v oblasti prakticky neomezený vliv.³⁶ V S'-čchuanu Kuomintang intervenoval v roce 1935 a dopomohl Čankajškovu spojenci Liou Siangovi (刘湘)³⁷ ke kontrole nad Čchung-čchingem. Liou Wen-chuej (刘文辉) byl donucen odejít do zapadlé provincie Si-kchang na západ od S'-čchuanu, kde se dále věnoval obchodování s opiem.

³³ Narodil se roku 1883 v Šan-si. Roku 1904 odešel studovat do Japonska, kde roku 1905 vstoupil do Sunjatsenovy Revoluční ligy (zkráceně 同盟会 Tchung-meng-chuej). Po sinchajské revoluci se stal mocným šansiským militaristou. Po roce 1927 do určité míry spolupracoval s Čankajškem v zájmu boje proti komunistům, avšak jeho věrným spojencem nikdy nebyl. Během války s Japonskem (1937–1945) Jen udržoval kontakty s Japonci a existovaly náznaky dohod, podle kterých se měl přidat na japonskou stranu, ale nikdy nebyly dotaženy do konce. V roce 1949 odešel na Tchaj-wan a krátce působil jako předseda vlády (1949–1950). Zemřel v roce 1960 (Wu, 1992, s. 63 a „Čung-kuo ta paj-kche čchüan-šu,“ 1998, s. 1366–1367).

³⁴ Ve válce proti Japonsku byl Čankajškoví loajální a odmítl japonské návrhy na uzavření separátního míru.

³⁵ Narodil se roku 1891 v Kuang-si. Po sinchajské revoluci budoval svou vojenskou kariéru a ve 20. letech se postupně stal nejmocnějším mužem Kuang-si, kde si udržoval silný vliv i v dalších desetiletích. Během čínsko-japonské války (1937–1945) vedl čínskou armádu na mnoha bojištích a dokázal si vydobýt renomé zdatného vojevůdce. Roku 1948 byl poměrně překvapivě zvolen čínským viceprezidentem (Čankajšek podporoval Sun Kea 孫科) a po Čankajškově abdikaci v lednu 1949 zastával post dočasného prezidenta. Za kuomintangskou vládu pak vedl neúspěšné mírové rozhovory s komunisty. Po roce 1949 eskalovalo napětí mezi ním a Čankajškem, které vyvrcholilo zbavením Lia funkce viceprezidenta v roce 1954. Li v roce 1965 odešel zpět do kontinentální Číny a zemřel v Pekingu v lednu roku 1969 (Wu, 1992, s. 62 a „Čung-kuo ta paj-kche čchüan-šu,“ 1998, s. 569).

³⁶ Jün-nan se později během války ukázal být strategickou provincií, neboť se stal kuomintangskou průmyslovou válečnou základnou a po obsazení pobřeží Japonci přes něj vedla životně důležitá zásobovací Barmská stezka. Lung Jün byl v roce 1945 zbaven funkce guvernéra, po občanské válce působil na různých pozicích v Čínské lidové republice a zastával post v Revolučním výboru Kuomintangu. V kampani proti pravičákům byl donucen odejít do ústraní, kde roku 1962 zemřel (Wu, 1992, s. 60–62 a „Čung-kuo ta paj-kche čchüan-šu,“ 1998, s. 619–620).

³⁷ V roce 1937 bojoval v Šanghaji a Nankingu proti Japoncům. V roce 1938, možná z vůle Čankajška, zemřel. Centrální vláda tak dostala plně pod kontrolu Čchung-čching, kam se po pádu Nankingu přestěhovala kuomintangská vláda (Wu, 1992, s. 60; „Čung-kuo ta paj-kche čchüan-šu,“ 1998, s. 611 a Quigley, 1943, s. 67).

Na severozápadě po dlouhé roky existovala militaristická klika tří muslimských rodů Ma. Nad tímto územím již ústřední vláda neměla žádnou kontrolu, klika však s kuomintangskou vládou do určité míry sympatizovala a zapojila se na její straně ve válce proti Japonsku. Udržovala si kontrolu nad Kansuským koridorem. Hlavními představiteli byli militaristé Ma Chung-kchuej (马鸿逵), Ma Chung-pin (马鸿宾) a Ma Pu-fang (马步芳).

Sin-ťiang již ležel zcela mimo dosah ústřední vlády. Tamní militarista Šeng Š'-cchaj (盛世才) zachovával v polovině 30. let prosovětské postoje, protože mu Sovětský svaz asistoval při získání moci. V roce 1938 se dokonce stal členem Komunistické strany Sovětského svazu.³⁸

O Japonskem obsazených územích v severovýchodní Číně a o Mandžusku byla již řeč v předchozí kapitole.

Významnou entitu v Číně představovali komunisté. Mezi nimi a kuomintangskou vládou probíhal nejvýznamnější vnitročínský konflikt té doby. Komunistická strana Číny byla založena roku 1921. Zpočátku, na radu Sovětského svazu a Kominterny, spolupracovala s Kuomintangem. Po smrti Sunjatsena v roce 1925 ve straně rostlo napětí, které roku 1927 vyvrcholilo úspěšným Čankajškovým pokusem o státní převrat a současnou likvidací levicových a komunistických členů Kuomintangu.³⁹

Komunisté se poté přesunuli na venkov a až do roku 1934 drželi v Ťiang-si svou základnu. Roku 1934 byli na pátý pokus kuomintangskou armádu přinuceni k ústupu a slavným Dlouhým pochodem (长征, Čchang-čeng) dlouhým 12 500 kilometrů došli až do severní Šen-si. Do čela se v té době dostal Mao Ce-tung (毛泽东).

³⁸ Práteleství se Sovětským svazem ale nemělo věčné trvání. Když v roce 1942 cítil porážku Sovětského svazu, vypověděl sovětské poradce a snažil si získat podporu Kuomintangu. Když se karta začala opět obracet, tentokrát v sovětský prospěch, pokusil se znovu převléknout kabát, což mu ale již nevyšlo. Nakonec ho o moc v Sin-ťiangui připravil Kuomintang. Po skončení občanské války v roce 1949 dožil na Tchaj-wanu (Forbes, 1986; s. 126, 152, 158–162 a 251).

³⁹ Čankajšek využil kriminální šanghajské organizace Zelený gang (青帮, Čching-pang), aby 12. dubna 1927 provedl pravicový převrat. V následném bílém teroru (白色恐怖, Paj-se kchung-pu) padlo za obět 5 000 lidí.

Pro úplnost ještě schází zmínit dvě území, která byla počátkem 20. století součástí Číny. Tibet a Mongolsko se mezitím po pádu dynastie Čching na přelomu let 1911–1912 staly nezávislými státy, byť v případě Tibetu nebyla jeho nezávislost mezinárodně uznána, ale on o své uznání ani příliš neusiloval. Zatímco v Tibetu se udržel relativně tradiční politický systém v čele s dalajlámou, v Mongolsku byla s asistencí Sovětského svazu vyhlášena roku 1924 autoritativně socialistická Mongolská lidová republika.

3.2 Politická situace a události poloviny 30. let

Politická situace, která navazovala na hluboké osobní spory, běžnou praxi převlékání kabátů a rozsáhlou decentralizaci moci, tedy neposkytovala pevný vládní základ a nedovolovala provádění razantnější politiky. Nutno připomenout, že mnozí militaristé mezi sebou v minulosti vzájemně válčili. Jako příklad za všechny může posloužit válka v Centrální planině (中原大战, Čung-jüan ta-čan) z roku 1930, kdy proti Čankajškovi militaristé Jen Si-šan, Feng Jü-siang (冯玉祥) a Li Cung-žen zformovali alianci. Všichni tři poté v budoucnu dále zastávali významné státní funkce nebo si alespoň udržovali významný vliv. Respektive právě díky svému vlivu si vysoké posty mohli nárokovat.

Čankajškovi pomáhalo ani ne tak stejné politické přesvědčení, jako existence společného cíle. Tím byl postup proti komunistům, ale hlavně vědomí nutnosti sjednocení se proti Japonsku. V tomto smyslu přišlo varování 18. září 1931 (vpád Japonců do Mandžuska), které velice pomohlo Čankajškovi sjednotit domácí scénu.

Následné akce proti Japonsku se však nedostavily. Japonské ambice se v Číně nesetkávaly s oficiálním odporem. Nejviditelnější odpor proti japonské politice pocházel ze strany obyčejných lidí. Protijaponské nálady se velice často projevovaly jako bojkot japonského zboží či stávky v japonských firmách.

Postupem času stále více sílily názory a vznikala hnutí, které požadovaly po kuomintangské vládě aktivnější odpor vůči stupňujícím se japonským nárokům. Významnými byly například studentské protesty v Pej-pchingu po událostech roku 1935, které vstoupily do dějin jako Hnutí 9. prosince (一二·九运动 I-er-tiou jün-

tung). Hnutí sice vyvolalo souhlasnou odezvu veřejnosti, změnu státní politiky ale nepřineslo.

Netrpěliví začínali být i někteří militaristé. V polovině roku 1936 se v jižní Číně, v provinciích Kuang-si a Kuang-tung, rozhořelo povstání proti Čankajškovi. Stáli za ním Li Ťi-šen (李济深), Čchen Ťi-tchang (陈济棠) a také Li Cung-žen. V tomto případě se Čankajškovi ještě nakonec podařilo situaci uklidnit.

Podstatně důležitější pro moderní čínské dějiny se staly události, které se odehrály v prosinci 1936 v Si-anu. Události v jižní Číně byly pouze jejich předehrou. Si-an ležel jižně od oblasti ovládané komunisty v severní části provincie Šen-si a byl základnou nacionalistických jednotek pro boj proti nim. Ofenzívy proti komunistům byly bez výsledku. Čankajšek nebyl spokojen s tím, jak se věci (ne)vyvíjejí, a proto do Si-anu odletěl na inspekci. Setkal se zde s generály Čang Süe-liangem, o kterém již byla řeč, a Jang Chu-čchengem (杨虎城). Ti se jej k jeho překvapení snažili přinutit k uzavření příměří, aby se domácí scéna mohla sjednotit proti Japonsku.⁴⁰ Odhodlání postavit se Japonsku bylo v té době posíleno, neboť na začátku prosince 1936 zaznamenala Čína ojedinělý drobný úspěch v obraně před Japonskem, když byly odraženy jednotky Japonska a jeho vazalských režimů při pokusu o obsazení provincie Suej-jüan (绥远省).⁴¹

Když Čankajšek nesouhlasil, byl 12. prosince zatčen. Po několikadenním vyjednávání, kterého se účastnili také komunisté, Čankajšek slíbil vytvořit jednotnou frontu na aktivní obranu proti japonské agresi. Po tomto slibu byl propuštěn. Čang a Jang pak odletěli s Čankajškem zpět do Nankingu odhodlání nést za své činy následky.⁴² Pohnuté události prosincových dnů roku 1936 jsou dnes v Číně všeobecně známy jako sianský incident (西安事变 Si-an š'-pien).

⁴⁰ Generálové Čang a Jang předtím dojednali a uzavřeli dohodu o příměří s komunisty. O incidentu podrobněji viz Spence (1990, s. 418–424).

⁴¹ Tato provincie ležela jihozápadně od provincie Cachar v dnešní AO Vnitřní Mongolsko. Úspěšnou obranu vedl generál Fu Cuo-i (傅作义). Pravdou však je, že útočící armáda nebyla příliš početná ani kvalitní (Kuo, 2002, s. 238–246).

⁴² Jang Chu-čcheng byl v závěru občanské války roku 1949 popraven v Čchung-čchingu. Čang Süe-liang byl s ustupujícími nacionalisty odvezen na Tchaj-wan, kde byl až do počátku 90. let držen

Během první poloviny roku 1937 se skutečně podařilo dojednat křehké a skřípající příměří mezi Komunistickou stranou Číny a Kuomintangem. Skončila tak první, desetiletá etapa čínské občanské války.⁴³ Komunisté oficiálně podřídili velení svých vojsk Kuomintangu a přejmenovali své území na Zvláštní severozápadní oblasti Čínské republiky.

Pozornost celé Číny se nyní upínala na sever.

v domácím vězení, což z něj činí nejdéle sloužícího politického vězně v historii. Roku 1993 emigroval na Havaj, kde v roce 2001 zemřel ve věku 100 let.

⁴³ Tato první etapa války mezi komunisty a nacionalisty, trvající mezi lety 1927–1936, se v Číně označuje jako desetiletá občanská válka (十年内战, Š' nien nej-čan).

4. Incident u mostu Marka Pola

Pej-pching se ponořil do temnoty teplé letní noci. Nebyla ničím neobvyklá, dokud její poklidnou atmosféru náhle neprořizl hlasitý zvuk střelby. Oněch pár okamžiků vstoupilo do dějin. Staly se předmětem mnoha diskusí, vědeckých bádání i fantastických spekulací. Psal se 7. červenec 1937.⁴⁴

4.1 Co předcházelo

Po ústupcích z roku 1935 byl Pej-pching fakticky téměř zcela obklíčen japonským vojenskými silami. Jediná cesta z Pej-pchingu, kterou si dosud pod kontrolou udrželi Číňané, vedla po železniční trati z Pej-pchingu směrem na Wu-chan (平汉铁路 Pching-Chan tchie-lu) směrem na jihozápad od Pej-pchingu. Tato trať ve vzdálenosti asi 15 km od centra Pej-pchingu překonávala řeku Jung-ting (永定河) poblíž historického mostu Lu-kou-čchiao (卢沟桥).⁴⁵ Tento železniční most měl pro Pej-pching nejen strategický, ale dokonce i životní význam.

Pokud by totiž padl, nejen že by již nebylo možné jakkoli bránit Pej-pching, navíc s pádem Pej-pchingu by se Japonsku zcela otevřel prostor k snadnému obsazení celé Centrální planiny. Tento most proto střežila část 29. armády,⁴⁶ které velel Sung Če-jüan (宋哲元).⁴⁷

⁴⁴ Popis události v následující kapitole vychází především z prací Che – Kao (2005, s. 33–54) a *Čung-kuo kchang-ž' čan-čeng š'chua* (2002, s. 4–11), pokud není uvedeno jinak. Podrobnější citace viz poznámky.

⁴⁵ Tento most, postavený v letech 1189–1192 během vlády džürčenské dynastie Ťin, získal jméno podle dobového názvu řeky Jung-ting. Na Západě je ovšem znám spíše pod názvem most Marka Pola, který se o něm zmiňuje ve svém cestopise.

⁴⁶ 29. armáda se zrodila z původní Severozápadní armády (西北军 Si-pej-ťün). Její vojáci pocházeli z provincií Šan-tung, Che-pej a Che-nan. Skládala se 37., 38., 132. a 143. pěší divize; 9. jízdní divize; samostatné 39. pěší brigády; samostatné 13. jízdní brigády; zvláštní brigády a chepejských pohraničních bezpečnostních jednotek.

⁴⁷ Narodil se roku 1885 v provincii Šan-tung. V roce 1912 vstoupil do armády a získal řádné vojenské vzdělání. Poté působil v severní Číně. Účastnil se mj. války v Centrální planině. Nankingskou vládou pak byl pověřen velením 29. armády (Che – Kao, 2005, s. 36).

Od května 1937 probíhala častá japonská vojenská cvičení v oblastech podél Pejningské železnice (北宁铁路 Pej-ning tchie-lu) směřující do Mandžuska a také v okolí Feng-tchaje (丰台) a mostu Lu-kou-čchiao. Tato rostoucí vojenská aktivita byla podpořena zvýšenou aktivitou na velitelství Kwantungské armády a na velitelství posádkové armády v Tchien-tinu.

Vojenská cvičení v citlivé oblasti u mostu Lu-kou-čchiao probíhala ve dne v noci i v červnu a prováděla je 1. kumpanie vojenské posádky japonské armády z Feng-tchaje. Koncem června se v Číně objevily informace, které měly pocházet z vysokých tokijských vojenských kruhů a které hovořily o tom, že „7. 7. večer se v severní Číně má odehrát incident jako v Liou-tchiao-kou (柳条沟).“⁴⁸

S ohledem na japonské manévry a skutečnost, že válka může vypuknout v podstatě každou chvíli, vydala čínská vojenská posádka v Pej-pchingu tajná varování a začala pozorně sledovat pohyby japonských vojsk. Od začátku června byly také navíc posíleny patroly v Pej-pchingu a okolí, stráže na městských branách a vojenské postavení na mostě Lu-kou-čchiao. 26. června počínaje byla zavedena zvláštní noční pohotovost, které velel velitel 37. divize Feng Č'-an (冯治安).

Posádkou bránící oblast u mostu Lu-kou-čchiao byl 3. batalion 219. regimentu 110. brigády, která spadala pod 37. divizi. Tento batalion od jara roku 1936 sídlil v nedalekém Wan-pchingu (宛平). Jeho velitelem byl Ťin Čen-čung (金振中).⁴⁹ Batalion se skládal ze 4 pěších kumpanií, kumpanie těžkých kulometů a po jedné lehké a těžké minometné kumpanii – celkem 1 400 mužů.⁵⁰

⁴⁸ Jednalo se o mukdenský incident z roku 1931.

⁴⁹ Ťin Čen-čung byl mladý schopný velitel. Narodil se v roce 1904 v Che-nanu, v roce 1924 vstoupil do Feng Jü-siangovy (冯玉祥) armády, kde se postupně vypracoval až na velitele batalionu (v roce 1930). Vyznamenal se například v bojích na Dlouhé zdi v roce 1933. V Číně je znám i v souvislosti s vlasteneckým školením svého mužstva (Che – Kao, 2005, s. 38).

⁵⁰ 9. pěší kumpanie byla umístěna ve městě Wan-pchingu, 10. pěší kumpanie na západní straně kamenného mostu, 11. pěší kumpanie na východní straně železničního mostu, 12. pěší kumpanie u řeky jihozápadně od Wan-pchingu, kumpanie těžkých minometů u západního konce železničního mostu, kumpanie lehkých minometů ve městě u východní brány, kumpanie těžkých kulometů bránila jiho- a severovýchodní část města.

6. července se za hustého deště v oblasti před chrámem Dračího krále (龙王庙) severovýchodně od železničního mostu opět konalo vojenské cvičení. Tohoto dne vzniklo určité napětí mezi japonskou a čínskou stranou. Japonské jednotky chtěly jít cvičit do Čchang-sin-tien (长辛店) a projít Wan-pchingem. Čínská strana jim průchod nepovolila, ale Japonci odmítali ustoupit. Po více než desetihodinové patové situaci se nakonec japonské jednotky vrátily do Feng-tchaje.

Téhož dne velitel 110. brigády Che Ťi-feng (何基沣) rozšířil rozkaz ohledně sledování japonských manévrů také o příkaz odpovědět na japonské provokace střelbou. Rozkaz obdržel i Ťin Čen-čung. Ten příkaz modifikoval a stanovil, že palbu smějí jeho jednotky zahájit teprve tehdy, pokud se japonské jednotky přiblíží k čínským pozicím na méně než 100 metrů.

7. července odpoledne dorazili na cvičiště u chrámu Dračího krále japonští vojáci 8. kumpanie 3. batalionu 1. regimentu brigády generála Kawabeho Masakazua (河邊正三), která spadala pod Armádu umístěnou v Číně (支那駐屯軍 Šina čutongun). Velitelem kumpanie byl Šimizu Securo (清水節朗). Náplň tohoto vojenského cvičení měla být následující: „postupovat od chrámu Dračího krále na východ do Ta-wa-jao (大瓦窑) k důležitým pozicím nepřítele; přiblížit se k němu pod rouškou tmy a za úsvitu s využitím momentu překvapení zaútočit.“ Nyní je na místě představit si celou situaci v prostoru. Chrám Dračího krále se nachází na východ od řeky, severovýchodně od Wan-pchingu. Ta-wa-jao leží severovýchodně od Wan-pchingu. Přitom vzdálenost mezi jednotlivými místy nepřesahuje jeden kilometr. K tomu nutno připočíst skutečnost, že část čínského batalionu měla své pozice v chrámu Dračího krále. Situace nebyla nepodobná sudu prachu, který může být kdykoli zažehnut.

Japonská 8. kumpanie odpoledne narychlo zbudovala provizorní opevnění, což vzbudilo čínskou pozornost. Policejní úřad ve Wan-pchingu jako protiopatření pro všechny případy nechal ještě před setměním uzavřít východní bránu.

V 19:30 nastal soumrak a Šimizuova jednotka zahájila cvičení.⁵¹ Pod závojem noci po úplném setmění se bezmála 600 mužů začalo pohybovat směrem

⁵¹ O pořádání vojenského cvičení nebyla čínská strana předem informována.

k nepřátelským pozicím na východ. Toho dne byla bezměsíčná noc a viditelnost byla poměrně špatná. Obě strany, Číňané i Japonci, byly v plné pohotovosti.

4.2 Průběh incidentu

Ve 22:40 v černočerné tmě zazněly výstřely. Zakrátko přišlo několik japonských vojáků k wanpchingenské městské zdi s tím, že se jim ztratil jeden voják a že chtějí vstoupit do města hledat ho tam. Čínská strana to odmítla s tím, že jak město, tak i vojáci již spí, střelba nevycházela z města, ani na něj nemířila, nestříleli čínští vojáci a co se Japoncům stalo při jejich cvičení, je nezajímá. Dále jim oznámili, že podléhají vyšším rozkazům a bránu za žádných okolností nemohou otevřít. V té době současně vyslal Šimizu seržanta majora Iwataniho (岩谷曹長) a další dva muže podat hlášení veliteli batalionu majoru Ičikimu Kijonaovi (一木清直) do Feng-tchaje a zároveň požádat o posily.

Těchto několik okamžiků je na Západě nejčastěji známých jako incident u mostu Marka Pola. V Číně se pro tyto události užívá označení incident ze 7. července (七七事变 Čchi-čchi š'-pien) nebo incident u mostu Lu-kou-čchiao (卢沟桥事变 Lu-kou-čchiao š'-pien), stejně jako v Japonsku (盧溝橋事件 Rokókjó džiken). Existuje řada scénářů a teorií, jak se události té noci sebehly:⁵²

1. První začali střílet Číňané, jak záhy prohlašovali Japonci.
2. Incident zcela naplánovala japonská strana, podobně jako další incidenty v předchozích letech.
3. Celou věc na vlastní zodpovědnost zinscenovala militaristická vojenská klika.
4. Stříleli komunističtí agenti, kteří se snažili vyprovokovat válku s Japonskem.

Šimizuova verze, jak se věci sebehly, je zachycena v jeho poznámkách.⁵³ Okolo půl jedenácté, kdy bylo cvičení přerušeno a Šimizuova jednotka se začala

⁵² Podobné, alternativní hypotézy bez dalšího rozboru a analýzy předkládá například *Cambridge History of Japan* (1991, s. 303–304) a v různém rozsahu i další práce.

⁵³ Viz Che – Kao (2005, s. 41–42).

shromážďovat, dostala se jeho jednotka pod palbu, s největší pravděpodobností z lehkého kulometu. Domníval se, že jde o střelbu z pozic druhé skupiny, která nevěděla o přerušení cvičení. O několik momentů později přiletělo několik kulek zezadu, z druhé strany. Šimizu uvádí, že podle jeho instinktu šlo o ostré náboje. Na tuto situaci jednotka nebyla připravena, neboť cvičila s prázdnými, slepými patronami. Údajně pouze velitel měl při sobě několik ostrých nábojů. Šimizu proto rychle vydal rozkaz ke zjištění případných ztrát a zjistil, že jeden voják chybí. V ten okamžik také japonské jednotky zahlédly blikající světla u řeky a z chrámu Dračího krále.

Pokud se přidržíme tohoto svědectví, lze jej interpretovat tak, že druhé japonské družstvo začalo střílet po Šimizuově družstvu slepými patronami, na což podle této výpovědi zareagovaly čínské jednotky v pozicích na východním břehu řeky Jung-ting. To by znamenalo, že se Šimizu a jeho lidé v ten okamžik ocitli uprostřed palby. Blikající světla v čínských pozicích lze vysvětlit jako klasický způsob dorozumívání ve snaze zjistit, co se děje.

Ohledně této přestřelky neexistují absolutně průkazné důkazy pro to, kdo střelbu zahájil. Důkazy jedné či druhé strany i vzhledem k historicko-kulturním souvislostem byly a dosud jsou protistranou přijímány vždy s notnou dávkou rezervy. Pokud však Číňané odmítají důkazy a tvrzení japonské strany s oprávněným dodatkem, že v minulosti japonská armáda provedla v Číně řadu incidentů a proč by tedy nyní měli mít pravdu, je nutné připomenout, že ani co se týče čínské strany, není absolutní přesnost výpovědí a důkazů samozřejmostí. U přístupu z objektivního hlediska nelze upřednostňovat jednotlivé sady důkazů, jak to vždy činí historici všech zemí, jichž se daná konkrétní historická událost dotýká, ale je nutné naopak přistupovat s rezervou ke všem.

Podle pozdějších výpovědí japonských pamětníků přicházela střelba z východu:⁵⁴ z oblasti od chrámu Dračího krále u řeky Jung-ting. Po střelbě ale přišli Japonci k Wan-pchingu a chtěli ztraceného vojáka hledat ve městě. Toto nahrává čínské argumentaci, že šlo o naplánovaný incident, protože se situace nijak

⁵⁴ Che – Kao (2005, s. 43)

nezúčastnili a celou situaci považovali pouze za záminku pro získání kontroly nad strategicky důležitou oblastí. Na druhou stranu pokud se Japoncům ztratil voják a nikde nebylo nalezeno ani jeho tělo, mohli se Japonci skutečně domnívat, že byl zajat Čiňany a držen by potom byl s největší pravděpodobností za zdi Wanchingu. Podle čínských pamětníků se střílelo z pozic severovýchodně od Wanchingu, což se shoduje i se Šimizuovým deníkem. Čínské jednotky ale nebyly v pozici, odkud by mohly přesněji lokalizovat místo původu střelby kromě přibližného směru.

Nyní je vhodný okamžik věnovat se onomu japonskému vojákově, kvůli kterému celé nedorozumění vlastně vzniklo. Podle všech zdrojů jím měl být voják 2. třídy Šimura Kikudžiró (志村菊次郎)⁵⁵ a jedno o něm víme jistě: rozhodně nebyl Čiňany unesen a s největší pravděpodobností neměl s incidentem nic společného. Jeho příběh připomíná zápletky ze Švandrlíkových Černých baronů. Podle nejrozšířenější verze v inkriminovanou dobu vykonával potřebu, proto nebyl nikde k nalezení. K jednotce se měl vrátit asi 20 minut po střelbě, tedy okolo 23. hodiny. U velitele se však již neohlásil a byl nadále považován za pohřešovaného. Historici se často ptají proč, ale řekl bych, že to spíše bylo v obavě z případného trestu. Na otázku, proč se neohlásil, poskytl při vyšetřování pouze několik nejasných odpovědí typu „to by mi nikdo neuvěřil,“ „byla to chyba mého úsudku“ a „už si přesně nepamatuju.“ Objevily se tak rovněž spekulace, že se zapomněl v jednom z nevěstinců.⁵⁶ V tom případě by celá událost dostala ještě prozaičtější rozměr.⁵⁷

Z uvedeného by se zdálo, že se v podstatě nic nestalo. Bylo vypáleno několik patron, ale nikdo nezahynul a skutečnost o japonském vojákově nakonec vyšla najevo o pár hodin později. Tím mohla celá záležitost také skončit. Ačkoliv se zdá, že Šimizu ani prostý voják Šimura incident nijak neplánovali a celý se zdá dost chaotický na to, aby byl vyvolán uměle, lze i přesto prohlásit, že Japonci mají čisté svědomí?

⁵⁵ Viz např. Che – Kao (2005, s. 43–44) aj.

⁵⁶ Viz například Wilson (1983, s. 14).

⁵⁷ Bohužel se nedožil konce války a nemohl tak poskytnout doplňující svědectví. Roku 1943 padl v Barmě (Kantowicz, 1999, s. 361).

Na základě důkazů zbavujících odpovědnosti jak čínskou, tak i japonskou stranu, se objevilo několik teorií pracujících s myšlenkou zásahu třetí strany, která měla vyprovokovat konflikt mezi japonskou a čínskou armádou oněmi výstřely na Šimizuovu kumpanii. V této souvislosti, nejčastěji ze strany některých japonských historiků, se hovoří především o čínských komunistech.⁵⁸ Je pravdou, že v průběhu května údajně získala místní komunistická organizace informaci o domnělých agresivních japonských vojenských akcích, které se měly v měsíci červnu odehrát v oblastech okolo Pej-pchingu, Tchien-ťinu a Pao-tingu (保定). Tuto informaci předaly 29. armádě, která na konci června podobné fámy potvrdila svým zjištěním o 7. červenci (viz výše). Není zcela jasné, odkud přesně tato informace pocházela. Komunisté tedy měli přinejmenším stejné informace jako nacionalistická armáda. Důležitou přitěžující okolností je motiv. Komunisté by zabili dvě mouchy jednou ranou, neboť by jednak byla šance pro zahájení války s Japonskem (v situaci po sianském incidentu), ale hlavně by plně zaměstnali nacionalisty a měli prostor k rozšíření svého vlivu. Podezřelou se může zdát být i bleskově rychlá reakce komunistického vedení. Hned 8. července, dříve než přišla závažnější odezva od Kuomintangu či z Japonska, komunisté již telegraficky vyzývali k celočínskému odboji.⁵⁹ Zda komunisté využili napjaté situace k vyprovokování celé situace, nebo dokonce celý incident vytvořili, však nelze kvůli absenci jakýchkoli přímých důkazů potvrdit.

Zanechme nyní na chvíli spekulací a vraťme se k chronologii událostí. Okolo půlnoci o nastalé situaci telefonicky jednali starosta Pej-pchingu generál Čchin Te-čchun⁶⁰ a plukovník Macui Kjútaró (松井久太朗). Macui mu vyložil celou situaci a žádal o povolení pro vstup do Wan-pchingu a vyhrožoval použitím síly. Čchin

⁵⁸ Viz např. Nagae (on-line odkaz v bibliografii).

⁵⁹ Celou Čínou se šířila zpráva: „Pching-ťin [Pej-pching a Tchien-ťin – pozn. autora] jsou v ohrožení! Severní Čína je v ohrožení! Lid čínský je v ohrožení! Celý národ se musí postavit na odpor, to je naše jediná naděje.“ K ozbrojenému odboji stačili vyzvat mj. Čankajška i Sung Če-jüana. 9. července, den poté, přesvědčoval Čou En-laj (周恩来) Čankajška na konferenci na hoře Lu (庐山) k odporu proti Japonsku (Čchen – Tchan, 2007, s. 2).

⁶⁰ Současně také člen stálé rady Výboru pro správu provincií Che-pej a Cachar a zástupce velitele 29. armády.

naproti tomu navrhl vytvořit společnou vyšetřovací komisi a svým podřízeným nařídil bránit se jakémukoli pokusu Japonců vstoupit do Wan-pchingu. Okolo druhé hodiny ranní se velitel batalionu Ičiki Kijonao dozvěděl, že chybějící voják byl znovunalezen. Kola dějin však nechal točit dál, jen se japonský „casus belli“ s postupem času potichu změnil na „neoprávněnou střelbu.“ Logický důvod pro vstup do Wan-pchingu s tím však samozřejmě zanikl. Obávali se vlastního faux pas, anebo šlo o víc?

Když major Ičiki ve Feng-tchaji obdržel hlášení o incidentu během nočního cvičení, vyhlásil poplach a nechal shromáždit jednotky. Poté zatelefonoval do pejpchingské legátní čtvrti veliteli regimentu plukovníku Matagučimu Renjaovi (牟田口廉也), jenž byl tehdy pověřen velením.⁶¹ Nařídil mu, aby se 3. batalionem vyrazil k mostu Lu-kou-čchiao. Poté vstupuje na scénu plukovník Macui a spojuje s Čiňany. Macuiho životopis je velice zajímavý. Předtím, než na jaře roku 1937 nastoupil jako konsultant Výboru pro provincie Che-pej a Cachar, se účastnil tajných operací ve Vladivostoku a na Sibiři a působil jako poradce při Kwantungské armádě.

Okolo druhé hodiny ráno se objevila instrukce obsadit východní bránu Wan-pchingu. Japonský 3. batalion majora Ičikiho zaujal pohotovostní postavení poblíž železniční stanice Lu-kou-čchiao před Wan-pchingem.⁶² Posílen byl o dodatečnou pěší kumpanii a kulometnou četou. Vyjednávání na místě k ničemu nevedla.

Ve tři hodiny ráno se v Pej-pchingu sešla vyšetřovací komise složená ze zástupců obou stran. Čínskou stranu vedl Wang Leng-čaj (王冷齋). Čínská strana zopakovala své stanovisko, že střelbu nezahládila a že po japonském vojákovi nikde nezjistili ani stopy. Japonská strana kontrovala s tím, že vně hradeb voják nalezen nebyl, tudíž požadují vpuštění do města. Informace o navrácení Šimury již tehdy byly japonským vyjednavacům známy, přesto jej stále prohlašovali za nezvěstného⁶³ a Wangův výpad, zda nejde o provokaci, kategoricky odmítli. Obě strany se nakonec

⁶¹ Velitel divize generálmajor Kawabe Šozo (河邊正三) byl tehdy mimo Pej-pching. Odjel na inspekci ke 2. regimentu do Čchin-chuang-tao (Kuo, 2002, s. 307).

⁶² Batalion disponoval silou 500 mužů a 6 děl.

⁶³ Japonská strana návrat ztraceného vojáka čínské straně přiznala až 9. července.

dohodly, že odjedou na místo incidentu.⁶⁴ Cestou mijeli japonské jednotky připravující se k boji.

Situace se opět vyhrotila okolo půl čtvrté. Ičiki se spojil s Matagučim, že byly poblíž chrámu Dračího krále zaznamenány tři výstřely. Mataguči mu nařídil „v sebeobraně“ okamžitě zahájit palbu. V té chvíli, před čtvrtou hodinou ráno, však dorazila k Wan-pchingu vyšetřovací delegace a palba zahájena nebyla. Zástupce japonské strany Teradaira požadoval stažení čínských jednotek k západní bráně a jednání mělo pokračovat, až východní bránu obsadí japonské jednotky. Wang Leng-čaj podmínky odmítl, a jednání tak skončilo.

V 5:30 ráno major Ičiki nařídil zahájit palbu.

Vraťme se ale nyní ještě jednou k událostem červencové noci, tentokrát z čínského pohledu. Názory čínských vědců se na první pohled mohou zdát restriktivně protijaponské. S tím koresponduje názor, že japonský historický výzkum má pouze „zbavit japonské imperialisty odpovědnosti.“⁶⁵ Tato slova jsou možná až příliš silná, mají však oporu v čínské národní hrdosti a historické zkušenosti. Těžko mít Číňanům za zlé, že 7. červenec považovali za další Japonci sehrané divadlo a provokaci, když podobných incidentů v Číně provedli celou řadu, v neposlední řadě v září 1936, kdy jedné takové záminky využili k obsazení nám dobře známého Feng-tchaje.

Častou námitkou proti vině Japonska je, že Japonsko o válku s Čínou nestálo a nemělo na ní zájem.⁶⁶ Názor japonské vlády vsutku nebyl myšlenke invaze do Číny příliš nakloněn. Japonská vláda plánovala stabilizovat situaci v severní Číně a Mandžusku a vytvořit zde průmyslovou a ekonomickou základnu, ale ne za cenu rozsáhlého válečného konfliktu.⁶⁷ Její zájem se v té době spíše upínal k nerostnému

⁶⁴ Čínskou stranu zastupovali Wang Leng-čaj, Lin Keng-jü (林耕宇) a Čou Jung-jie (周永业). Japonskou stranu zastupovali Sakurai Tokutaró (櫻井徳太郎), Teradaira Tadasuke (寺平忠輔) a sekretář Saitó (齋藤).

⁶⁵ Che – Kao (2005, s. 42).

⁶⁶ Viz Nagae.

⁶⁷ Ovšem jak bude patrné dále, nebyla to tak docela pravda. Ačkoliv vláda zájem a konfliktu neměla, některé vlivné skupiny ano.

bohatství Sibíře a počítala spíše s konfrontací se Sovětským svazem.⁶⁸ Kromě toho, že oporu pro sehrání incidentu nelze nalézt v dobových dokumentech, se Japonsko alespoň zprvu evidentně nechystalo na následné ofenzivní akce. Většina vojáků se účastnila polních manévřů a příliš mnoho volných jednotek velení japonské Armády umístěné v Číně nemělo. Po incidentu samém navíc následovala jen vlažná reakce ze strany vlády premiéra Konoeho Fumimara (近衛文磨), která zprvu navíc vyzněla ve smyslu výzvy k urovnání situace. Tyto důkazy vcelku přesvědčivě vyvrací, že se jednalo o japonskou oficiální politiku.

Zkusme trochu poodstoupit a získat náhled na celkovou situaci. Z dnešního pohledu je 7. červenec 1937 vnímán jako začátek války mezi Čínou a Japonskem. Tento názor ale nemusí být úplně správný. Z dobového hlediska se mohlo jednat pouze o „další“ drobný incident, jehož účelem nemělo být spuštění válečného konfliktu. Pokud tedy záměrem celé akce mělo být získání záminky k obsazení pouze malého území, v tomto případě strategické oblasti okolo Wan-pchingu a mostu Lu-kou-čchiao, nevyžadovalo by to ani rozsáhlé vojenské manévry, které následovaly například po mukdenském incidentu. Vzhledem k vlivu armádních struktur v Japonsku by nebylo ani tak nepředstavitelné se domnívat, že incident spáchala militaristická klika. Jak je také vidět z dějinné rekapitulace událostí, stačilo, aby celou věc provedlo několik lidí na těch správných místech. Podezření dále prohlubuje zjištění napojení osob zapletených do incidentu u mostu Lu-kou-čchiao na militaristickou kliku okolo nechvalně proslulé Kwantangské armády.

Že tento scénář není ryze fantastický, dokazuje stejné podezření Japonského ministerstva zahraničí (外務省 Gaimušó) z 8. července. Podobný názor projevil i premiér Konoe.⁶⁹ Navíc se po Pej-pchingu šířila šeptanda, že iniciátorem byl důstojník japonské armády. Podezření je ale jedna věc a usvědčující důkaz věc druhá. V tomto případě však existují i důkazy. Později zveřejněné dokumenty

⁶⁸ Japonský zájem o Sibiř nebyl žádnou novinkou. Japonsko se pokusilo dostat Sibiř pod svůj vliv během občanské války v Rusku, ale své pozice ve 20. letech ztratilo. Určité stopy zájmu o Sibiř jsou patrné i v japonské poválečné politice.

⁶⁹ A následující fakta viz Che – Kao (2005, s. 44–45).

v souvislosti s iniciací incidentu uvádějí konkrétní jméno: major Šigekawa Hidekazu (茂川秀和), velitel japonské špionážní buňky v Tchien-ťinu.⁷⁰

Šigekawa se údajně přiznal svému známému, podplukovníku Tanakovi Rjúkičimu (田中隆吉),⁷¹ při pitce v Ibiškovém paláci (芙蓉馆 Fu-žung kuan) v Tchien-ťinu 8. července večer.⁷² Svou vinu přiznal po válce i před válečným soudem, kde byl souzen za špionáž. Doznal, že pyrotechnický trik s rachejtlemi byl proveden na jeho pokyn.

I tato verze je zpochybnitelná, přesto pro ni hovoří řada důkazů. Ale hlavně: je logicky zdůvodnitelná. Proto ji považuji za nejpravděpodobnější scénář tehdejších událostí. S tím, jak čas běží, pamětníci umírají a na historii sedá prach, klesá šance, že se objeví nové důkazy a záhada by se konečně jednou provždy vyjasnila. Nemáme po ruce ani Hercula Poirota, ani stroj času, proto se zřejmě budeme navždy dohadovat a přít, co se vlastně v temnotě oné letní pekingské noci odehrálo.

⁷⁰ Narodil se roku 1895, dostalo se mu vojenského vzdělání. Díky svému nadání pro čínštinu byl roku 1931 poslán do Číny. Zde mj. pracoval v pozadí Hnutí mládeže proti Kuomintangu (反国民党青年运动 Fan-Kuo-min-tang nien-čching jün-tung) a Hnutí za samosprávu Severu (华北自治运动 Chua-pej c'-č' jün-tung).

⁷¹ Tanaka se narodil roku 1896 v prefektuře Šimane. V roce 1937 působil v Kwantungské armádě, v srpnu 1937 se stal velitelem 25. regimentu horské artilerie spadající pod 19. divizi. V srpnu 1938 se účastnil bitvy u jezera Chasan (張鼓峰事件 Čókohó džiken).

⁷² Údajně měl říci, že „tu věc se střelením měl na svědomí nějaký komunistický amatér.“ Tanaka měl přehled o Šigekawově práci a jeho vazbách na protikuomintangskou opozici, a tak poznal, odkud vítr vane. Když mu poté položil přímou otázku, zda s tím má osobně co do činění, Šigekawa zrudl a souhlasně přikývl.

5. Červencové události v severní Číně

Wan-pching jsme opustili za rozbřesku 8. července, kdy japonské jednotky zahájily útok na čínské opevnění. Toho dne proběhly celkem tři japonské pokusy o dobytí Wan-pchingu, žádný z nich však nebyl úspěšný. Japonským jednotkám se podařilo obsadit pouze některé pozice na východním břehu řeky. Mezitím do Pej-pchingu vyrazily posily z Tchien-ťinu a současně probíhala jednání Čchin – Macui.

9. července ve 2 hodiny ráno jednání dospělo k tříbodové dohodě: (1) okamžité zastavení palby, (2) stažení čínských jednotek na západní břeh řeky Jung-ting a (3) Wan-pching budou střežit mírové bezpečnostní síly povoláné z demilitarizované zóny. Příměří však dlouho nevydrželo a brzy znovu začaly přestřelky mezi oběma tábory.

Do pohybu se daly také japonské jednotky na severu. Několik tisíc vojáků postupovalo na jih přes průsmyk Ku-pej-kchou (古北口),⁷³ další jednotky spolu s materiálem přijížděly po železnici přes Šan-chaj-kuan (山海关) a Tchien-ťin.⁷⁴ 10. července do Pej-pchingu dorazily posily z Tchien-ťinu a proběhl další pokus o dobytí Wan-pchingu.

Ať už byly okolnosti střelby ze 7. července jakékoli, Japonsko jí nyní využilo k dalšímu vynucování ústupků ze strany Číny z pozice síly. 11. července tento postup oficiálně posvětil i japonský premiér Kono. Válečný konflikt ale stále ještě nebyl na pořadu dne. Japonským cílem však stále bylo posilovat své zájmy v severní Číně, jak bylo mj. potvrzeno vládním prohlášením z 16. dubna.

V následujících dnech znovu probíhala jednání mezi čínskými a japonskými zástupci. 11. července večer byla uzavřena další dohoda Čchin – Macui. Obsahem bylo: (1) Čínská strana se omluví, potrestá odpovědné osoby a zaručí se, že se v budoucnu nic podobného nebude opakovat. (2) Obě armády byly příliš blízko sebe, a tak snadno došlo k incidentu; nad oblastí Wan-pchingu a chrámu Dračího krále

⁷³ 1. nezávislá smíšená brigáda Sakaie Kódžiho (酒井鑄次) a 11. nezávislá smíšená brigáda Suzukiho Šigejasua (鈴木重康).

⁷⁴ 5. pěší divize pod velením Itagakiho Seiširóa (板垣征四郎) a 20. pěší divize pod velením Kawagišioho Bunzaburóa (川岸文三郎).

proto budou dohlížet bezpečnostní jednotky povolane z demilitarizované zóny. (3) Budou postaveny mimo zákon Komunistická strana, Společnost modrých kabátů (藍衣社 Lan-i-še)⁷⁵ a další protijaponské skupiny. Stejně jako předchozí dohoda byla i tato uzavřena jen proto, aby byla záhy porušena a zrušena. Na japonské straně totiž chyběla vůle i ochota skutečné přiměři uzavřít.⁷⁶

Po pár relativně klidnějších dnech, přednesl 17. července na hoře Lu (庐山) Čankajšek svůj slavný projev. I pod zřejmým domácím tlakem, ale i vzhledem k objektivním okolnostem, v něm odmítl jakékoliv další narušení čínské územní celistvosti a současně vyzval všechny Čiňany, bez ohledu na všechny rozdíly, aby bránili svou vlast až do posledního dechu.

Čankajšek si nemohl dovolit jakékoliv velké ústupky: jednak kvůli dohodě s komunisty, ale také kvůli případné rozsáhlé domácí opozici. Naproti tomu Sung Če-jüanova pozice v centru dění byla o poznání složitější a den ode dne těžší. Zatímco do oblasti Pej-pching – Tchien-ťin každý den přijížděly japonské posily, on měl k dispozici pouze část své 29. armády, navíc rozmístěné především po pejpchingském předměstí.⁷⁷

Navíc ani další vojenská čísla nemluvila v čínský prospěch. Kvalita čínské armády nebyla s japonskou ani srovnatelná: výzbrojí počínaje, výcvikem pokračuje a celkovou indoktrinací konče.

Čínská armáda sice měla mít přibližně 2 milióny mužů, což by jí dávalo nad Japonskem přibližnou převahu 4:1, realita ale byla poněkud odlišná. Většina z bezmála 200 divizí byla ve skutečnosti na polovičním stavu, některé nenaplnovaly

⁷⁵ Jednalo se o odnož Kuomintangu, která se hlásila k Sunjatsenově odkazu a jeho programu „tři lidových principů.“ Vznikla roku 1930, kdy se Čankajškův Kuomintang přikláněl k pravicovým, fašistickým ideologiím.

⁷⁶ Ve vzpomínkách to potvrdil generálporučík Kacuki Kijoši (香月清司), který byl téhož dne jmenován velitelem Armády umístěné v Číně. Nahradil generálporučíka Tašira Kaničiróa (田代皖一郎), který byl hospitalizován se srdeční chorobou a za několik dní zemřel. Uvedl, že v dané chvíli stanulo rozhodnutí vést válku na prvním místě (Che – Kao, 2005, s. 84).

⁷⁷ Dobová svědectví ukazují, že v době červencové krize neměla americká armáda v Pej-pchingu ani ponětí o rozmístění čínských jednotek 29. armády a nezaznamenala téměř žádné vojenské manévry. Jak se krize zostřovala, dokonce se zdálo, že Sung byl uplacen nepřítelem, což tehdy nebylo nijak vzácné (Dorn, 1974, s. 39–40).

ani polovinu předpokládané velikosti. Důvod byl prostý – velitelé jednotek dostávali pro vojsko peníze na žold a čím větší byl rozdíl mezi předpokládaným a skutečným stavem, tím víc zbylo pro jejich vlastní kapsu. Korupce a sebeobohacování na úkor státních peněz ostatně nebyly pro chaotický vnitropolitický stav v rozvojové Číně ničím překvapujícím. Přesto i upravená čísla by dávala Číně převahu alespoň 2:1 (Japonsko mělo 462 000 mužů ve zbraní). Početní převaha ale vzala za své při započítání rezerv. Čína měla údajně půl miliónu rezervistů, dále ale už jen nevyčvičené civilisty – nejčastěji negramotné či pologramotné rolníky. Japonsko bylo okamžitě schopno povolat 738 000 mužů a v kratším časovém úseku i 879 000 rezervistů. Kromě toho bylo 2,5 miliónu mužů alespoň částečně vycvičeno a mohlo být využito pro doplňování ztrát. Navíc je nutno připomenout, že Čankajšek neměl ani zdaleka kontrolu nad všemi jednotkami: ty zůstávaly stále více či méně věrné jednotlivým militaristům.⁷⁸

Poměr sil však nebyl ani vyrovnaný, když vezmeme v úvahu i další okolnosti. Zatímco Japonsko disponovalo moderní mobilní armádou se vším všudy, čínská armáda byla velice špatně vycvičená (s výjimkou 8 elitních divizí vybudovaných za účasti německých zahraničních poradců), nedostatečně vybavená (zbraně byly zastaralé, ve špatném stavu a různého původu; řada vojáků 29. armády jako hlavní zbraň stále používala široké meče), bíděně zásobovaná (potýkala se stálým nedostatkem munice, podvyživení vojáci navíc střelný prach používali jako náhražku soli) a slabé morálky, která silně kontrastovalo s japonskou odhodlaností obětovat svůj život ve službě císaři.⁷⁹

Ačkoliv řada mladých čínských velitelů měla vojenské vzdělání, podle statistik jich mělo být 80 %, ⁸⁰ na vrcholných pozicích stáli velitelé málo důvěryhodní, zapletení do politiky a různých personálních vazeb, úplatní, často dávající nesmyslné rozkazy a pro povolání vojáka mnohdy příliš zbabělí. Navíc Čankajškova

⁷⁸ V této souvislosti je nutné připomenout, že proti Japonsku i vzhledem k udržení domácí stability nemohl vyslat zdaleka všechny vojenské jednotky.

⁷⁹ Jeden americký důstojník použil pro popis čínské armády v poli slova „goddam medieval mob,“ tedy „pekelná středověká chátka“ (Dorn, 1974, s. 7).

⁸⁰ Ke konci války, v roce 1945, už tento poměr činil pouze 20 % a dokumentoval tak ještě hlubší úpadek nacionalistické armády („Cambridge,“ 2002, s. 572).

pozice nebyla tak silná, jak by bylo pro řízení armády třeba. Proti Číňanům stála moderně doktrinovaná, striktní a efektivní mašinerie, byť z povahy japonského řízení a uspořádání někdy poněkud nepružná.

Shrnuto, dokonce i čínské Ministerstvo války v Nankingu počítalo, že 1 japonská divize byla ekvivalentní 5 čínským (japonská divize ale byla dvakrát větší) a pro útok na 1 japonskou divizi by bylo třeba 6–8 divizí. Tato čísla přesto bývají považována za nadsazená. Celkový poměr pozemních sil tak odpovídal přibližně 1:3 v čínský neprospěch.⁸¹

Daleko horší situace, z čínského pohledu, panovala ve vzduchu a na vodě. Co se týče letadel, měla Čína k dispozici 305 letadel různé provenience (italské, ruské, německé a americké) a s Japonskem prohrávalo 1:9. Japonské letectvo, čítající přibližně 2 700 – 2 800 letadel, sice nedosahovalo světové špičky a nebylo téměř vybaveno elektronikou, proti Číně však bohatě stačilo.

Na vodě byla situace ještě horší. Čínské námořnictvo disponovalo jen několika malými loděmi o celkovém výtlaku 59 tisíc tun. A to nemluvě o stáří, stavu a bojeschopnosti jednotlivých plavidel a jejich posádek. Naproti tomu Japonsko bylo v roce 1937 světovou námořní trojkou a konkurovat mu mohly pouze Spojené státy a Velká Británie. Disponovalo 5 letadlovými loděmi, několika bitevními loděmi, 16 těžkými křižníky, ponorkami a dalšími menšími loděmi o celkovém výtlaku 1,9 miliónů tun.

Komunisté měli údajně v roce 1937 k dispozici 20 000 mužů, velice slabě vybavených, ovšem s pevnou morálkou a zkušenými veliteli.

Ani ekonomická čísla nevypadala příznivě pro Čínu. Vzhledem k tomu, že v ní nikdy neproběhla modernizace ani průmyslová revoluce, byla nadále rozvojovou agrární zemí. Ačkoliv měla Čína pětkrát větší počet obyvatel než Japonsko (467 mil. : 91 mil.), v hrubé průmyslové produkci jasně vedlo Japonsko v poměru 4,4:1 (6 mld. USD : 1,36 mld. USD). V produkci oceli, mědi a ve zpracování ropy nedosahovala

⁸¹ Pasáže vztahující se ke srovnávání poměru čínských a japonských vojenských sil a ekonomiky jsou založeny na údajích, které uvádějí Dorn (1974, s. 6–10), Kuo (2002, s. 293–302) a Hsu – Chang (1971, s. 171–174).

Čína ani jedné setiny japonské produkce. Ekonomický rozdíl mezi Čínou a Japonskem vznikl za méně než století propastný.

Japonci o své aktuální vojenské i ekonomické převaze dobře věděli, přesto byla válka s Čínou riziko, kterého si japonští představitelé byli velice dobře vědomi: ve vleklé a opotřebovávající válce by Japonsko nemělo šanci.

Militaristé proto ujistili premiéra Konoeho a další japonské špičky, že válka nebude trvat déle než 3 měsíce. Do severní Číny dorazily posily (z Mandžuska i z japonských ostrovů), byly vytvořeny plány vojenských akcí a bylo již jen otázkou času, kdy vypukne řádná válka mezi Čínou a Japonskem.

Napětí začalo opět strmě eskalovat 25. července, kdy se střetly čínské a japonské jednotky v Lang-fangu (廊坊), jenž ležel v půli cesty na železnici mezi Pej-pchingem a Tchien-ťinem.⁸² O den později bylo s pomocí letectva město dobyto, cesta na Pej-pching byla nyní uvolněná.⁸³

V Pej-pchingu se odehrál incident, když stráž na Bráně Kuang-an (广安门) zaútočila na japonský batalion domnívající se, že jde o japonský útok na Pej-pching. Sung Če-jüan téhož dne, 26. července, dostal další ultimátum. Japonci v něm požadovali stažení části čínské 37. divize od hory Osmi pokladů (八宝山 Pa-pao šan) a mostu Lu-kou-čchiao do Čchang-sin-tien, a to do poledne 27. července. Celá divize pak do poledne 28. července měla ustoupit na západní břeh řeky Jung-ting a odtud pokračovat do Pao-tingu. Pokud by to čínská strana nesplnila, byla by nucena japonská strana začít jednat. Sung ultimátum odmítl. Generál Kacuki proto zahájil „trestnou výpravu“ proti čínským jednotkám.

Mezitím 27. července japonská vojska postoupila k Tchung-sien (通县) a oblehla ho. 1 batalion místní posádky ustoupil do Nan-jüanu (南苑). Současně začalo taktické bombardování čínských jednotek na okraji Pej-pchingu.

28. července zaútočily japonské jednotky postupující ze severu z průsmyku Ku-pej-kchou na Pej-jüan (北苑). Hlavní útok ale vedly jednotky Kawagišiho 20.

⁸² Šlo o jednotky příslušející k čínské 38. divizi pod velením Čang C'-čunga (张自忠) a japonské 20. divizi.

⁸³ Pro líčení vojenských operací závěru července byli v základu použiti Dorn (1974, s. 41–47) a Hsu – Chang (1971, s. 179–180).

divize spolu s 5. pěší brigádou pod velením Tanaky Šizuičiho (田中静壹) na Nan-jüan, kde sídlilo velitelství 29. armády. Čínská strana utrpěla těžké ztráty a byla donucena ustoupit 50 kilometrů na jih do Ku-anu (固安). V bojích zde padli zástupce velitele 29. armády Tchung Lin-ke (佟麟閣) a velitel 132. divize Čao Teng-jü (赵登禹). V noci z 28. na 29. červenec zavelel Sung Če-jüan k ústupu z Pej-pchingu do Pao-tingu.

Japonská armáda bez problému rychle dobyla všechny opěrné body čínské 29. armády v okolí Pej-pchingu a byla připravena jej obsadit. V Pej-pchingu zůstal pouze Čang C'-čung coby zástupce Výboru pro správu provincií Che-pej a Cachar spolu s osamostatněnou 29. pěší brigádou.

29. červenec byl svědkem nenadálého incidentu. Čínské jednotky loutkové vlády se pod vlivem klamných informací o čínském vítězství u Pej-pchingu vzbouřily proti málo početné japonské posádce v Tchung-sieniu. Následovala jatka, ve kterých byli masakrováni japonští vojáci i civilisté, jakož i čínští kolaboranti. Událost vstoupila do dějin jako Tchungčouský masakr (通州大屠殺 Tchung-čou ta-tchu-ša). Odveta na sebe nenechala dlouho čekat. Druhý den jednotky japonské Kwantungské armády město v podstatě srovnaly se zemí a všem dopadeným rebelům byly usekány hlavy.

Za úsvitu 29. července zahájila japonská 5. divize za vzdušné podpory letectva útok na Tchien-ťin. Střetla se s jednotkami 38. divize, které pro ni nebyly žádným problémem. Během noci byly čínské jednotky donuceny ustoupit na jih do Ma-čchangu (马厂). 30. července Tchien-ťin obsadila japonská armáda. Ještě do konce července tak stihly padnout Pej-pching i Tchien-ťin.

Ačkoliv se běžně uvádí jako datum začátku války mezi Čínou a Japonskem 7. červenec, lze vidět, že zásadní vojenské operace začaly až na konci měsíce. Stanovit datum začátku konfliktu je v tomto případě složité. 7. července se stal incident, který k válce jednoznačně vedl, avšak válka po něm bezprostředně nenásledovala (jako např. první světová válka po smrti Františka Ferdinanda d'Este). Japonsko

ovšem později válku oficiálně nevyhlásilo, proto se není čeho dalšího přidržet.⁸⁴ Japonské vojenské operace se i v závěru měsíce stupňovaly postupně, a tak v podstatě chybí další přelomový bod, odkud válku počítat. Historici proto ustálili začátek války na hezky zapamatovatelné datum 7. 7. 1937.

⁸⁴ Válka byla oběma stranami vyhlášena až na konci roku 1941, pro období mezi lety 1937–1941 se v Japonsku běžně používá termín „čínský incident“ (支那事變 Šina džihen).

6. Japonský postup na západ

S pádem Tchien-ťinu a Pej-pchingu o den později rychle skončil prolog japonského tažení. „Blesková válka“ v podání Japonska se nyní mohla vydat v podstatě dvěma směry: na jih a na západ.⁸⁵

Obě strany si byly vědomy strategického významu železniční trati z Pching-Suej (平绥铁路 Pching-Suej tchie-lu) vedoucí z Pej-pchingu přes Ta-tchung (大同) do Pao-tchou (包头) v provincii Suej-jüan. Byla totiž klíčem k provinciím Suej-jüan, Cachar a Šan-si. Čankajšek svěřil obranu Jen Si-šanovi, obdařil ho značnými pravomocemi a jmenoval ho pacifikátorem Tchaj-jüanu (太原绥靖公署 Tchaj-jüan suej-ťing kung-šu). Jeho velení podléhalo zhruba 60 000 – 80 000 mužů. Sílu jeho mužstva však podlamovaly všechny již zmíněné neblahé okolnosti a vzájemná nedůvěra mezi jednotkami i jejich veliteli. Navíc ne všechny jednotky byly k dispozici přímo na frontě, neboť některé se nacházely v hlubokém vnitrozemí.

Na japonské straně stály 5. divize a 11. smíšená brigáda, podpořené tanky a letectvem. Tyto jednotky postupovaly od Pej-pchingu. Japonsko mělo současně k dispozici jednotky postupující ze severu: tři smíšené brigády Kwantungské armády (1., 12. a 15.) a devět kolaborantských mongolských jízdních divizí, jejichž síla i bojeschopnost byly značně omezené.

8. srpna zahájily japonské jednotky postupující od Pej-pchingu útok na Nankchou (南口), který bránily dvě čínské divize 13. armádní skupiny pod velením Tchang En-poa (汤恩伯). Spěchaly jim na pomoc další tři divize 14. armádní skupiny pod velením Wej Li-chuanga (卫立煌) z Šan-si. Cílem bylo ubránit průsmyk Ťü-jung-kuan (居庸关). Čínská obrana byla po těžkých bojích prolomena 11. srpna a Japonci začali postupovat k průsmyku.

Mezitím se 1. čínská jízdní armáda a 143. divize rozmístily v severní části provincie Cachar jako protiváha japonským jednotkám na severu. Byly však zatlačeny zpět do Chaalganu (čínsky 张家口 Čang-tia-kchou).

⁸⁵ Pro popis vojenských operací v této kapitole byli využiti Dorn (1974, s. 57–66), Hsu – Chang (1971, s. 180–184 a 200) a Kuo (2002; s. 370–373, 389–392 a 415–421).

Japonské jednotky se pokusily částí své síly obejít Ťü-jung-kuan přes Čen-pien (镇边). 23. srpna zaútočily na Chuaj-laj (怀来), kam jako posila dorazila část Fu Cuo-iho (傅作义) 7. armády. Pěti čínským divizím nyní reálně hrozilo obklíčení v Ťü-jung-kuanu, proto byl 26. srpna nařízen ústup. Se štěstím se nakonec podařilo ustoupit i 17. armádní skupině pod velením Kao Kuej-c'ho (高桂滋), která bránila oblast severně od Chuaj-laje.

Po pádu čínských pozic na severu i západě následoval rychlý a chaotický ústup, na který tlačila rychle postupující japonská armáda. 3. září padl Chalgan a po lehkém odporu záhy také Čchaj-kou-pao (柴沟堡). 11. září Čiňané v poklusu ustoupili přes Jang-kao (阳高) a 13. září Japonci obsadili Ta-tchung. To znamenalo až neuvěřitelný postup japonských vojsk o 150 km za deset dní! Čínské jednotky poté ustoupily dalších 120 kilometrů na jih směrem na Tchaj-jüan a zaujaly pozice na Dlouhé zdi v průsmyku Jen-men-kuan (雁门关). Další strategická místa na Dlouhé zdi obsazená čínskou armádou byly například průsmyky Žu-jüe-kchou (茹越口) a Pching-sing-kuan (平型关).

Japonská 5. divize z Chuaj-laje pokračovala na jihozápad do Jü-sien (蔚县),⁸⁶ kde se rozdělila. Jedna z brigád pokračovala na jihovýchod do Laj-jüanu (涞源), kde se střetla s jednotkami generála Sun Čchua (孙楚). 21. brigáda pod velením generála Miury Tošikota (三浦敏事) se vydala na jih směrem k průsmyku Pching-sing-kuan. Po cestě byli na den a půl zdrženi dvěma čínskými bataliony, které je ostřelovaly z okolních kopců. 25. září se japonské jednotky vydaly dále. Zřejmě opojeni snadnými vítězstvími a hladkým postupem Japonci hrubě podcenili situaci. Zdržení japonských jednotek stačilo k tomu, aby 115. divize komunistické 8. pěší armády (八路军 Pa-lu-tün)⁸⁷ o síle 9 000 mužů pod vedením generála Lin Piaa (林彪)

⁸⁶ Někdy chybně označován jako Wej-sien podle druhého čtení znaku 蔚. Někdy bývá označován jako Taj-sien (代县).

⁸⁷ 8. Pěší armáda byla vytvořena 22. srpna 1937 na základě výsledku jednání o vytvoření jednotné fronty proti Japonsku na Hoře Lu. Byla vytvořena z komunistických jednotek severní Šen-si. Oficiálně byla zařazena pod nacionalistickou armádu, de facto ale byla zcela nezávislou armádou pod kontrolou komunistů. Jejím velitelem byl generál Ču Te (朱德). Zpočátku její velikost nepřesahovala 50 000 mužů,

rozmístila své síly. Povedlo se mu zablokovat postup japonských jednotek ve sprašové rýze, tolik typickému jevu této části Číny.⁸⁸ Celý útvar byl v úzké rýze natažen do velké vzdálenosti. Když se ozvaly první výstřely, vypukla panika. Dezorientované a nepřipravené jednotky byly lapeny v pasti a masakrovány ručními granáty vhažovanými dolů do rýhy. Co nestíhaly pobrat granáty, dokončovala palba z kulometu. Komunistickým jednotkám přispěchaly na pomoc také jednotky generála Sun Čchua. Japonské jednotky byly donuceny k útěku z bojiště a pronásledovány po celý zbytek dne; za svou neopatrnost zaplatily 3 000 životy. Cennou kořistí se stal japonský konvoj. Stovka nákladních aut převážela zásoby, zbraně a další materiál. Tato bitva předjímala další velké úspěchy, které komunistické jednotky později slavily se svou taktikou guerrilového boje.

Na globální a dlouhodobý výsledek japonského tažení do Vnitřního Mongolska a později do Šan-si však toto vítězství nemělo vliv. Japonské jednotky hladce a bez výraznějšího odporu postoupily do provincie Suej-jüan, kde postupně obsadily Feng-čen (丰镇), Ulaancav, 13. října hlavní město provincie Chöch chot (čínsky 归绥 Kuej-suej) a 16. října také Bugat chot (čínsky Pao-tchou), kde železnice končila.

Tato vojenská kampaň předznamenala mnohé z budoucího vývoje. Součástí japonského postupu bylo těžké bombardování, a to i civilních cílů, které nejvíce pocítily Chuaj-laj a Chalgan. Japonské chování na čínském venkově a mimo dohled západních diplomatů a vyslanců bylo velice brutální a zanechalo velký psychologický efekt. Výjimkou nebylo mučení, znásilňování a popravy civilistů, jakož i rabování a plenění. Japonská armáda také nebrala žádné zajatce, pokud pro ni neměli žádný význam, neboť podle japonské filosofie zajatci neměli na slušné zacházení nárok. V plném světle se ukázal stav čínské armády, kromě zmíněných nedostatků bylo nejbolavějším místem absence jakékoliv lékařské pomoci raněným,

ale v průběhu času se hojně rozrůstala. Současně s 8. pěší byla v říjnu vytvořena také Nová 4. armáda (新四军 Sin s'-tün) tvořená komunistickými jednotkami, které se nezúčastnily Dlouhého pochodu a zůstaly rozptýlené po střední a jižní Číně. Jejím velitelem se stal Jie Tching (叶挺).

⁸⁸ Zdejší půda, tvořená spraší, je velmi měkká a za dlouhá století se zdejší cesty pod tlakem kol stále hlouběji a hlouběji zařezávaly do terénu. Erozi dále dopomohl silný vítr. Výsledkem byly kilometry dlouhé rýhy, místy i několik metrů hluboké.

kdy jediným lékem byla kulka. I tato skutečnost byla příčinou obrovských čínských ztrát.

Přes jednu malou vadu na kráse skončilo japonské tažení zdrcujícím vítězstvím. Rychlý postup japonské armády byl způsoben postupem výhradně podél železniční trati, příp. hlavních silnic, což bylo typické i pro další japonská tažení.

Po obsazení severní části provincie Che-pej, části severní Šan-si, Cacharu a Suej-jüanu došlo z velké části k naplnění původního rámce japonského tažení do této oblasti. Na základě předchozích zkušeností Japonci věřili, že čínská vláda nyní přistoupí na jejich požadavky ohledně zajištění japonských zájmů v severní Číně (viz prohlášení z dubna 1937).⁸⁹ Tažení s sebou přinášelo i další pozitivum: vzalo vítr z plachet Sovětskému svazu, pokud ten kdy plánoval rozšiřovat svůj vliv do těchto oblastí.

⁸⁹ Japonské zájmy se týkaly pěti provincií: Che-pej, Šan-tung, Šan-si, Cachar a Suej-jüan. Japonsko zde plánovalo dosadit loajální a projaponské loutkové vlády.

7. Boje o Šanghaj

Šanghaj byla svým způsobem výjimečná. Měla celkem 3 milióny 650 tisíc obyvatel, z nichž více než jeden a půl miliónu žilo v exteritoriální mezinárodní čtvrti. Mezi nimi bylo více než 60 tisíc cizinců a více než 10 tisíc vojáků z různých států, z nichž největší podíl zaujímal Japonci. Část japonského civilního obyvatelstva byla v souvislosti s událostmi v severní Číně na počátku srpna evakuována.

Pomyslná jiskra mezi čínskými a japonskými jednotkami přeskočila 9. srpna. Japonský poručík Ójama Isao (大山勇夫) údajně po příjezdu na šanghajské letiště Chung-čchiao (虹桥机场) v půl šesté odpoledne odmítl uposlechnout pokyny čínského strážného a zastřelil ho. Číňané palbu opětovali a na místě zabili Ójama i jeho společníka, vojína 1. třídy Saitóa Jozo (齋藤要藏).

Japonské ultimátum na sebe nenechalo dlouho čekat. Jenže tentokrát Číňané nijak neotáleli. Věděli, že Japonsko má v Šanghaji dosud jen málo jednotek, proto zaútočili a chtěli využít momentální převahy. Plánem bylo zlikvidovat japonské jednotky, ubránit se případnému vylodění a uhájit bezpečí hlavního města Nankingu.⁹⁰

11. srpna zaujaly jednotky 36., 87. a 88. pěší divize na rozkaz generála Čang Č'čunga (张治中) pozice pro útok na japonské jednotky. 55., 56., 57. pěší divize a 20. samostatná brigáda byly poslány na východní břeh řeky Chuang-pchu (黄浦江) směrem do čtvrti Pchu-tung (浦东区). Čínské jednotky postupovaly, 87. divize obsadila východní břeh řeky Chung-pchu od Šanghajské univerzity až po její ústí.

14. srpna za úsvitu začala na Čankajškův rozkaz rozsáhlejší ofenzíva. Mezitím dorazily japonské posily. Počet válečných plavidel se zvýšil z 13 na 30 a v Šanghaji se vylodily také dvě divize, jimž velel generál Macui Iwane (松井石根). Boje pokračovaly urputnými boji od domu k domu. Čínské jednotky sice postupovaly, ale pomalu. 14. srpna se také odehrál známý smutný incident při čínském leteckém útoku na japonský pancéřový křižník Izumo (出雲). Čínské bomby křižník minuly a

⁹⁰ Popis vojenských operací čerpá z následujících pasáží: Dorn (1974, s. 67–79 a 87), Hsu – Chang (1971, s. 200–212) a Kuo (2002; s. 551, 565–569), pokud není uvedeno jinak.

zasáhly blízké civilní cíle, zatímco japonská loď zůstala bez poškození. V ten okamžik zemřelo okolo 2 000 civilistů a dalších 1 500 bylo zraněno.

Do 19. srpna čínské jednotky postoupily z Ča-peje do Chung-kchou (虹口区). Čínský postup však komplikovaly příchozí japonské posily, japonské letectvo a palebná podpora z válečných lodí.

20. srpna, v souvislosti s otevřením nové fronty, byly vydány bojové pokyny a do velení se postavil Čankajšek, který operace řídil z Nankingu. Koncepce pokynů však postrádala konkrétní obrysy i postupy, jak dosáhnout předepsaných cílů.⁹¹

21. srpna se čínská 36. divize generála Sung Si-liena (宋希濂) pokusila obsadit Chuejšanskou loděnici (匯山碼頭 Chuej-šan ma-tchou), ale japonským jednotkám se ji s vypětím všech sil a za pomoci těžké palby japonské artilerie a námořnictva podařilo ubránit.

Koncem srpna se úvodní čínský postup zasekl a síly na obou stranách se vyrovnaly. Čínská strana pocítovala těžké ztráty, neboť byla neustále decimována japonským letectvem, dělostřelectvem a námořnictvem.

22. srpna se severovýchodně od přístavu Wu-sung (吴淞) okolo Čchuan-ša-kchou (川沙口) a Š'-c'-linu (狮子林) na jižním břehu Dlouhé řeky vylodily 3. a 11. japonská divize. Než stačily dorazit čínské posily, tři divize (11., 14. a 98.) 15. armádní skupiny pod velením Čchen Čchenga (陈诚), stačily japonské jednotky postoupit několik kilometrů do vnitrozemí. Frontu se podařilo stabilizovat na linii Pao-šan (宝山) – Luo-tien (罗店) – Liou-che (浏河), která zůstala neměnná po následující dva týdny. Čínskou obranu neprolomily ani další dvě vyloděné japonské brigády.

6. září, podle Čankajškových pokynů, rezignovala čínská armáda na rozsáhlé ofenzivní akce a měla hlavně kontrolovat své pozice. Žádné manévry ani podrobné plány operací však instrukce opět neobsahovaly.⁹² Přesto bylo stále jasnější, že Japonce se již z Šanghaje nejspíš vytlačit nepodaří.

⁹¹ Viz Hsu – Chang (1971, s. 203–205).

⁹² Viz Hsu – Chang (1971, s. 206–207).

Září již bylo spíše ve znamení japonské iniciativy. V rozmezí mezi 7. a 16. zářím se Japonsku podařilo částečně prolomit čínskou obranu a postoupit u Luo-tieniu o pár kilometrů hlouběji do vnitrozemí, přesto se čínským jednotkám dařilo držet své pozice. V září také oběma stranám dorazily četné posily. Čínská armáda v Šanghaji a okolí operovala s vojskem o teoretické síle 500 tisíc mužů. Japonská strana pod velením generála Macuiho měla nyní i s posilami sílu 200 tisíc vojáků.

30. září Japonsko zahájilo rozsáhlejší ofenzívu, při které dobylo další tři kilometry severně od Šanghaje, čínská obrana se ale znovu dokázala zformovat. 7. října zaútočily japonské jednotky na čínské pozice u říčky Wu-sung (吴淞江) severně od Ta-čchangu (大场), ale oslabeným čínským jednotkám se dařilo útoky odrážet. Bitva přinesla těžké ztráty na obou stranách. Od počátku bojů až do 20. října padlo na čínské straně více než 130 tisíc mužů.

Bod zlomu bitvy o Šanghaj nastal 21. října. Čínská armáda jižně od Kuang-fu (广福) zahájila v 7 hodin večer ofenzívu, která jí nakonec zlomila vaz. 22. října, za podpory taktických bombardérů a japonského námořnictva, přešla japonská armáda do protiútoku a čínské jednotky byly nuceny se stáhnout k Ta-čchangu a Ťiang-wanu (江湾). Zde držely frontu po další dva dny, než japonská armáda 25. srpna dobyla Ta-čchang, což znamenalo i nucené stažení z Ťiang-wanu. Japonské jednotky do konce října obsadily i zbylé území severně od Šanghaje.

5. listopadu se jižně od Šanghaje, na severním pobřeží Changčouského zálivu v Ťin-šan-weji (金山卫), vylodily tři divize (6., 18. a 114.) pod velením generála Janagawy Heisukeho (柳川平助) a napadly pravé křídlo zcela nepřipravených čínských jednotek. Čínská obrana se začala zcela hroutit a japonská armáda přešla do rozhodující ofenzívy. 8. listopadu Čankajšek vydal rozkaz k ústupu. Vyčerpané a zdecimované jednotky byly na ústupu decimovány neustávajícím bombardováním. Japonská armáda postupovala rychle a bez problémů vpřed. Šanghaj byla ztracena. 19. listopadu padlo Su-čou (苏州) a japonské jednotky postupovaly nyní po celé délce fronty od Ťia-singu (嘉兴) na jihu až po břeh Dlouhé řeky na severu.

Vyvstávají otázky, proč se čínská ofenzíva proti japonským jednotkám v polovině srpna nezdařila. Číňané měli nad Japonci početní převahu 80 tisíc mužů

proti japonským dvanácti, a tak podle některých trestuhodně promrhali svou příležitost. Každopádně těžko se domnívat, jak by se dějiny vyvíjely, kdyby čínské jednotky uspěly. Je možné, že by buď čínská armáda čelila dalším vyloděním, které by ve výsledku nakonec opět znamenaly těžkou porážku, anebo by se tato fronta už vůbec znovu neotevřela.

Přesto nyní čínským jednotkám počátku války o Šanghaj těžko co vyčítat. Po rozmístění elitních jednotek ve vnitřní Šanghaji⁹³ získali Číňané převahu a chopili se iniciativy, o kterou přišli až po příchodu japonských posil. Čínské armádě zjevně chyběla významná letecká a dělostřelecká podpora, ovšem šlo spíše o objektivní okolnost. Co lze ovšem vytknout, je patrná neschopnost vrchního velení a generálního štábu, které nedokázaly předem, ani za nastalé situace, poskytnout jasný a přesný plán operací, jak postupovat. Dost možná právě tato skutečnost celou bitvu rozhodla.

Celkový výsledek lze charakterizovat jako čínskou pohromu. Čankajšek se snažil Šanghaj udržet za každou cenu, protože se domníval, že okolnosti mezinárodní čtvrti plné cizinců a množství přítomných zahraničních novinářů, nemluvě o útrapách čínských civilistů a velkých ztrátách čínských vojáků, nakonec povedou k zahraniční intervenci Spojených států a Velké Británie. Nebo alespoň k rázné akci ze strany Společenství národů. I když byl varován, že nic z toho se nestane, trval přesto na svém – a nedočkal se. Čína zaplatila cenou 270 000 životů vojáků, včetně 60 % čínských elitních jednotek, civilní oběti nepočítaje. Japonské ztráty činily „pouhých“ 40 000 mužů. Zbytek armády byl navíc v troskách a mohl posloužit jen velmi malým stupněm bojeschopnosti.

Mezinárodní situace byla pro Čínu nepříznivá. Západní mocnosti spíše sledovaly události okolo Paktu proti Kominterně, podepsaného Německem a Japonskem 25. listopadu 1936, a znepokojovaly se silou Sovětského svazu. Nehledě k okolnostem, že tamní veřejnost by jen stěží souhlasila s jakoukoliv vojenskou akcí na Dálném východě, která by v jejich očích znamenala v podstatě jen zbytečně ztracené životy. Vzpomeňme, jak se chovaly Velká Británie a Francie před

⁹³ Na radu německých poradců německého generála Alexandra von Falkenhausena a jeho poradců, kteří předtím pomáhali vycvičit a vyzbrojit elitní kuomintangské jednotky. („Cambridge,“ 2002, s. 551)

vypuknutím druhé světové války, a to šlo o velice blízkou Evropu, nemluvě o izolacionistických Spojených státech. Tyto státy nakonec ani nevyjádřily Číně svou podporu.

6. října 1937 k situaci v Číně vydalo Společenství národů, které jí vyjádřilo morální podporu a vyzvalo členské státy, aby se vyvarovaly jakýchkoli akcí, které by mohly Čínu oslabit a ztížit její situaci v současném konfliktu. Individuální pomoc Číně ponechalo na uvážení jednotlivých států.⁹⁴ To bylo Číně, slušně řečeno, k ničemu.

Jediným státem, který Číně ještě během roku poskytl jakoukoliv výraznější pomoc, byl Sovětský svaz. 21. srpna podepsal s Čínou dohodu o neútočení s pětiletou platností. Současně poskytl Číně materiální pomoc, která se do Číny dostávala přes Sibiř, Sin-ťiang a Kan-su. Sovětský svaz Číně pomáhal podle známého hesla „nepřítel mého nepřítele je můj přítel,“ protože sám se obával vojenské síly Japonska a partnerství s Čínou pro něj bylo důležité z hlediska vyvažování sil.

⁹⁴ Plné znění rezolucí Společenství národů z let 1936–1937 vztahujících se k Číně viz Quigley (1943, s. 325–327).

8. Ofenzíva směrem na jih

Japonská vojska v severní Číně postupovala podle principů nastíněných v kapitole „Japonský postup na západ.“ Zatímco v polovině září jednotky postupující podél železnice do provincie Suej-jüan obsazovaly vzdálený Ta-tchung, fronta jižně od Pej-pchingu se od září v podstatě nepohnula. Hranice mezi čínskými a japonskými jednotkami se nyní nacházela na úrovni Ťing-chaje (静海) a Fangšanu (房山).

Ve stejný moment, kdy se vojska v Šan-si začala stáčet na jih, rozběhla se současně také ofenzíva v provincii Che-pej: podél železnice z Pej-pchingu do Wu-chanu a podél železnice z Tchien-ťinu do Pchu-kchou (津浦铁路 Ťin-Pchu tchie-lu). Hovoříme tak o třech směrech japonského postupu ke Žluté řece.

8.1 Útok podél železnice Pching-Chan

Japonské jednotky 1. armádní skupiny pod velením Kacukiho Kijošiho se třemi divizemi zaútočily 14. září na čínské pozice. 20. divize postupovala mezi Fangšanem a Liou-li-che (琉璃河) západně od železniční trati Pching-Chan, 6. a 14. divize potom na východ od trati po severním břehu řeky Jung-ting. Jednotky řeku překročily a v podstatě se jim bez odporu podařilo obejít čínské obranné pozice.⁹⁵ Poté pokračovaly na Čuo-čou (涿州). Čínské jednotky prchly na jih, stejně jako 3. armádní skupina Ceng Wan-čunga (曾万钟), která opustila Čuo-čou, aniž by se o cokoliv pokusila. Čínská 1. armáda Sung Lien-čunga (孙连仲), která zůstala u Fangšanu zcela osamocena, pak měla co dělat, aby stihla ustupovat před japonskými jednotkami, před kterými se náhle otevřela úplně volná cesta. Všech 11 divizí tak v podstatě bez většího odporu ustoupilo.⁹⁶

⁹⁵ Šlo o 53. armádní skupinu Wan Fu-lina (万福麟), 10. jízdní brigádu Tchan C'-sina (檀自新) a 47. pěší brigádu Pchej Čchang-chueje (裴昌会).

⁹⁶ Popis vojenských operací v této podkapitole odpovídá pasážím: Dorn (1974, s. 107–114), Hsu – Chang (1971, s. 184–191) a Kuo (2002, s. 396–399).

Čínské jednotky znovu zformovaly obranu až před Pao-tingem na úrovni Man-čcheng (满城) – Cao-luo (早落). 21. září čínské postavení napadly japonské jednotky. Japoncům se podařilo obejít čínské pravé křídlo tvořené 53. armádní skupinou, když generál Wan nereagoval na japonské manévry. Obrana se záhy zhroutila, čínské jednotky ustoupily o dalších 100 kilometrů na jih až k řece Chu-tchuo (滹沱河) před Š'-tia-čuang (石家庄) a ponechaly Pao-ting jeho osudu.

Japonská armáda se po obsazení Pao-tingu 24. září nechovala zrovna ukázkově. V týdnu vyplněném vražděním, znásilňováním a rabováním zahynulo několik tisíc civilistů a většina města byla zničena.

6. října japonská armáda dosáhla předsunutých čínských pozic na řece Chu-tchuo severně od Š'-tia-čuang. Čankajšek 8. října rozhodl o stažení 1. a 14. armády, 3. armádní skupiny (celkem 8 divizí) a 17. divize do průsmyku Niang-c'-kuan (娘子关), který představoval bránu do provincie Šan-si a měl strategický význam pro její obranu. Proti Japonsku tak zůstala osamocená 32. armádní skupina pod velením Šang Čena (商震). Ta držela pozice jeden den, pak se kvapně stáhla 30 kilometrů na jih a poté až do oblasti jižně od Chan-tanu (邯郸) k řece Čang (漳河). Japonské jednotky následně 10. října obsadily Š'-tia-čuang.

Japonské síly se v Š'-tia-čuang rozdělily. 20. a 109. divize se vydaly k průsmyku Niang-c'-kuan, 6. a 16. divize byly odveleny přes Tchien-ťin do Šanghaje a 14. divize Doihary Kendžiho pokračovala dále na jih po železnici Pching-Chan. 19. října dorazila jeho divize k řece Čang, kde vyčkávala na dorovnání fronty v ostatních proudech. Čínské jednotky, které měly v oblasti 1. skupinu armád, 20. armádu a další 2 armádní skupiny (52. a 67.) a početně převyšovaly japonskou divizi v poměru 4:1, se však nepokusily o žádný koordinovaný útok. Japonská 14. divize účinným manévrováním kontrolovala celý prostor mezi Chan-tanem a An-jangem (安阳), další japonská ofenzíva v tomto prostoru bezprostředně nenásledovala.

Čínská obrana podél železnice Pching-Chan zcela selhala a nezmohla se na sebemenší odpor, ani nedokázala jakkoliv brzdit japonský postup.

8.2 Útok podél železnice Ťin-Pchu

V útoku vedeném na jih od Tchien-ťinu proti sobě stanuly jednotky japonské 2. armádní skupiny složené ze tří divizí (10., 16. a 109.)⁹⁷ a podpůrných jednotek pod velením Nišia Tošizóa (西尾寿造). A 27 čínských divizí, z větší části shromážděných pod hlavičkou 1. skupiny armád velitele Sung Če-jüana. Čínské jednotky byly rozmístěny po menších skupinkách podél celé severní části železnice Ťin-Pchu.⁹⁸

4. září zaútočila 2. japonská armádní skupina v čele s 10. divizí na první čínskou obrannou linii v Ťin-chaji a čínská 29. armádní skupina se rychle stáhla do Tchang-kuan-tchunu (唐官屯), který padl záhy, stejně jako 10. září Ma-čchang. Dezorganizované jednotky ustoupily k další obranné linii do Jao-kuan-tchunu (姚官屯) u Cchang-čou (沧州), kde byla umístěna čínská 109. divize spadající pod Pchan Ping-sünovu (庞炳勋) 29. armádní skupinu.

Japonské 16. a 109. divize překročily říčku C'-ja (子牙河) a postupovaly podél jejího východního břehu na jih. Čínská 67. armádní skupina o síle dvou divizí pod velením Wu Kche-žena (吴克仁) proti nim vedla protiútok a přechodně zatlačila Japonce na druhý břeh. Zdržet jejich postup však bylo nad její síly. 20. září japonské jednotky dobyly Ta-čcheng (大城). Japonské divize pak postupovaly dále na jihozápad podél říček C'-ja a Wej (卫河), kde se nestřetly s vážnějším čínským odporem 67. armádní skupiny, a jižně od Š'-tia-čuangy došly k železnici Pching-Chan.

21. září postoupila japonská 10. divize pod velením Isogaie Rensukeho (磯谷廉介) podél železnice Ťin-Pchu k čínské obranné linii u Tchang-kuan-tchunu (唐官屯) a zaútočila na ni. Stály proti nim čtyři čínské divize, které se dva dny za těžkých bojů bránily, ale nápor japonského letectva a těžké artilerie nevydržely a stáhly se do Cchang-čou, které padlo 25. září. Čankajšek mezitím pověřil velením nad celou

⁹⁷ 18. divize, rovněž součást 2. armádní skupiny, se zúčastnila bitvy o Šanghaj.

⁹⁸ Popis vojenských operací podél železnice Ťin-Pchu se opírá o pasáže: Dorn (1974, s. 116–120), Hsu – Chang (1971, s. 191–195) a Kuo (2002, s. 401–409 a 501–503).

oblastí „křesťanského generála“ Feng Jü-sianga (冯玉祥), který nyní zodpovídal za veškeré válečné operace.

Čínské jednotky se tentokrát stáhly na obrannou úroveň mezi Feng-ťia-kchou (冯家口) a Nan-pchi (南皮), ležící 25 kilometrů na jih od Cchang-čou. Dezorganizované jednotky nedostaly šanci od dotírajících a postupujících Japonců se jakýmkoli způsobem zkonsolidovat, proto byla okamžitě prolomena a Japonci rychle postoupili do Po-tchou (泊头) a 29. září dorazili do Tung-kuangu (东光). Feng Jü-siangův zástupce Lu Čung-lin (鹿钟麟) zde téhož dne s pěti divizemi⁹⁹ zaútočil na japonské křídlo a zaznamenal ojedinělý čínský úspěch. Číňané si v tomto bodě vytvořili dostatečnou početnou převahu, aby Japonce vytlačili z Pej-sia-kchou (北霞口), Taj-čuangu (戴庄) a dokonce je 30. září zatlačili až k Feng-ťia-kchou. Tím odřízly japonské jednotky na jihu a zároveň jim do rukou padla bohatá kořist. 1. října se však stáhly zpět, neboť po protiútoky od japonských jednotek by i jim také hrozilo odříznutí.

Čínská armáda zbudovala další hráz obrany v Te-sien (德县). Útok na Te-sien byl taktickým vítězstvím generála Isogaie, kterému se zdařila strategie obklíčení města z tří stran. Útok byl zahájen 3. října a čínská armáda při něm utrpěla velmi vysoké ztráty a Te-sien přesto neubráníla. Padl po dvou dnech. Oslabená a zdecimovaná čínská obrana se stáhla. Japonská vojska postoupila ještě k Pching-jüanu (平原), který obsadila 13. října, a k Čang-čuangu (张庄), kam vstoupila o dva dny později. Část jednotek došla podél levého křídla čínské obrany až k Čchi-che (齐河) nedaleko břehu Žluté řeky. Poté se však, podobně jako na paralelní železnici Pching-Chan, postup zastavil, aby byl pohyb japonských jednotek koordinován.

Čínská armáda tak měla nějaký čas zbudovat svou obranu na řece Tchu-chaj (徒骇河) u Ling-sien (陵县) a u Lin-i (临邑). 1. skupina armád, se, jak již víme, přesunula na západ k Ta-mingu (大名). Japonská ofenzíva byla obnovena až na začátku listopadu. Lehký japonský útok z 5. listopadu se ještě čínské 23. divizi

⁹⁹ Z toho čtyři divize náležely ke 49. a k 59. armádní skupině, spolu s nimi se útoku účastnila i 23. samostatná brigáda.

velitele Li Pi-fana (李必蕃) u Lin-i podařilo odrazit. Část japonských sil však Čiňany přelstila a čínské pozice obešla po nebráněné trase Jen-šan (盐山) – Čching-jün (庆运) – Chuej-min (惠民) a 13. listopadu japonské jednotky dorazily do Ťi-jangu (济阳) na břehu Žluté řeky. Čínská armáda poté nechala strhnout most přes Žlutou řeku v Chuaj-pcho-kchou (坏冻口) a zaujala obranné pozice na jižním břehu. Japonská vojenská operace tím skončila a boje až do poloviny prosince utichly.

Čínská obranná strategie v oblasti podél železnice Ťin-Pchu byla odlišná od těch, které jsme zatím mohli vidět při bitvě o Šanghaj nebo při japonském postupu podél paralelní železnice Pching-Chan. Zatímco v předchozích dvou případech čínská armáda vsadila na silnou první linii a po jejím prolomení nastal dlouhý a chaotický ústup, v tomto případě byl průběh přeci jen o něco jináčí, leč výsledek byl nakonec stejný. Početné čínské vojsko v podstatě rozměnilo své síly a dalo relativně nepočtené útočící japonské armádě možnost likvidovat jednu obrannou linii za druhou. Řada čínských linií sice poskytovala čínské armádě příležitosti k obraně, ale ustupující jednotky byly po prohrané bitvě bombardovány na ústupu a v další obranné linii zcela nepoužitelné. Proto japonské armádě na všechna čínská obranná opevnění stačila síla jediné divize.

Lze se důvodně domnívat, že v případě vytvoření silné obranné linie jižně od Tchien-ťinu by ve výsledku znamenalo zákopové boje dlouhé možná i několik týdnů, ale po příchodu japonských posil a za podpory artilerie a letectva by situace nakonec dopadla jako u Šanghaje, totiž zběsilým čínským úprkem na jih, zhroucením fronty i jakékoliv obrany a pobíjením čínských ustupujících jednotek japonskými vojáky.

Účinnější obranné boje ale čínská armáda mohla rozhodně vést prostřednictvím koordinovaných protiútoků, jako se to povedlo u Tung-kuanu. Japonsko by muselo tuto frontu posílit, ale jen za cenu převelení jednotek odjinud. V době probíhajících těžkých bojů v severní Číně i u Šanghaje tak bylo možné zvolením správné strategie japonský postup na všech frontách minimálně zpomalit. Zvolená ryze obranná strategie se ukázala jako zcela neúčinná.

8.3 Japonský postup v Šan-si

Provincie Šan-si neměla nijak zvláštní strategický význam, co se týče průmyslových kapacit. Určitý význam měla železnice, která vedla z hlavního města Tchaj-jüanu na sever do Ta-tchungu, kde se napojovala na trať Pching-Suej, na západ do Š'-ťia-čuangu přes průsmyk Niang-c'-kuan a na jih k soutoku Žluté řeky a řeky Wej (渭河), kde se napojovala na východozápadní železnici z Kchaj-fengu (开封) do Si-anu. Opomenuty nesmějí být bohaté uhelné zásoby.

Hlavní význam, který ale provincie Šan-si měla jak pro Čankajška, tak pro Japonce, byla její funkce nárazníkového pásma proti komunistickému území v severní Šen-si ležící dále na západ. Šan-si bylo dlouholetou výspou militaristy Jen Si-šana.

Frontu v severní Šan-si jsme opustili na konci září 1937, kdy čínské jednotky zaujaly obranné pozice na Dlouhé zdi v Jen-men-kuanu, Žu-jüe-kchou, Pching-sing-kuanu a dalších průsmycích. V první polovině října se Šan-si ocitlo v ohrožení také ze západu, kde od Pej-pchingu přes Š'-ťia-čuang postupovaly japonské jednotky směrem k průsmyku Niang-c'-kuan.¹⁰⁰

Japonská armáda v polovině září obsazovala z valné části vyklizená čínská území. 11. smíšená brigáda obsadila Jang-jüan (阳原), 5. divize pod velením Itagakiho Seiširóa (板垣征四郎) obsadila Kuang-ling (广灵) a Ling-čchiou (灵丘). Z Ta-tchungu japonské jednotky pokračovaly různými směry. 1. smíšená brigáda zamířila na západ, kde obsadila bez problémů Cuo-jün (左云), dále pokračovala na jih a 25. září tyto jednotky došly až do Šuo-sienu (朔县). 15. smíšená brigáda před sebou podél železniční trati Tchun-pchu (同蒲铁路 Tchun-pchu tchie-lu) tlačila čínskou 61. armádní skupinu velitele Čchen Čchang-ťieho (陈长捷), poté z ní odbočila a z Jing-sienu (应县), kam jednotky dorazily 25. září, japonské jednotky bez dlouhého otálení již 26. září zahájily útok na Žu-jüe-kchou. 2. smíšená brigáda se vydala na jihovýchod do Chun-jüanu (浑源), kde se stočila na jihozápad a po cestě

¹⁰⁰ Popisované vojenské operace v provincii Šan-si čerpají z následujících pasáží: Dorn (1974, s. 122–128), Hsu – Chang (1971, s. 195–200) a Kuo (2002, s. 420–431 a 446–451).

se probíla obranou 84. čínské brigády pod vedením Kao Kuej-c'ho (高桂滋). Dorazila k průsmyku Siao-š'-kchou (小石口).

29. září se japonské armádě podařilo prolomit obranu v Žu-jüe-kchou, čínská armáda byla donucena ustoupit a japonská vojska ještě téhož dne obsadila Fan-č' (繁峙).

Mezitím postupovala japonská 5. divize směrem k Pching-sing-kuanu. Tažení mělo zpoždění vzhledem ke katastrofickému výsledku z 25. září. Tentokrát měli Japonci situaci hodně ulehčenou. Když se čínské jednotky dozvěděly o prolomení obrany u Žu-jü-kchou a obsazení Fan-č', bez boje ustoupily.

Na začátku srpna překonaly Dlouhou zeď také japonské jednotky 1. smíšené divize v bitvě v průsmyku Jin-fang-kchou (阴方口) a postoupily podél železnice do Ning-wu (宁武). Číňané se v této době pokoušeli zkonsolidovat své síly a vybudovat obrannou linii severně od Tchaj-jüanu. Čankajšek povolal 2. října na pomoc obrany v Šan-si některé jednotky bojující podél železnice Pching-Chan, čímž urychlil pád Š'-tia-čuang.

Čínská armáda vybuďovala severně od Tchaj-jüanu rozsáhlou obrannou linii. Velitelem této skupiny armád byl jmenován Wej Li-chuang (卫立煌). Obranu tvořila tři křídla, celková síla tohoto obranného postavení byla 14 divizí a 9 samostatných brigád.¹⁰¹

Japonské jednotky dosáhly tohoto obranného postavení táhnoucího se mnoho kilometrů v západovýchodním směru u Jüan-pchingu (原平) severně od Sin-kchou (忻口) 13. října. Jádro japonských sil tvořila Itagakiho 5. divize a smíšené brigády Kwantungské armády zahrnuté do Cacharského expedičního sboru. Po řadu dní zde probíhaly těžké zákopové boje s vysokými ztrátami na obou stranách.

Mezitím, po pádu Š'-tia-čuang 10. října, začaly japonské jednotky ohrožovat Šan-si i ze západu. Bez otálení 11. října zaútočily na čínské předsunuté postavení

¹⁰¹ Pravé křídlo tvořily 15., 17. a 33. armádní skupina o celkové síle 5 divizí a 2 brigády, jeho velitelem byl Liou Mao-en (刘茂恩). Střed tvořily 9., 19., 35. a 61. armádní skupina o celkové síle 4 divize a 7 brigád, velitelem byl Wang Ťing-kuo (王靖国). Levé křídlo tvořila 14. armádní skupina o síle 2 divizí a dále tři samostatné divize (66., 71. a 85.). Velitelem levého křídla byl Li Mo-an (李默庵).

v Ťing-singu (井陘). 14. října se japonským jednotkám podařilo prorazit čínskou obranu na dvou místech a rychle postupovaly vpřed. Čínská obranná linie však vydržela a japonské jednotky se dostaly do obklíčení 26. pěší armády (bývalá 1. armáda) pod velením Sung Lien-čunga a 3. armádní skupiny. Pobita byla polovina japonských jednotek, avšak Číňanům se nepodařilo Japoncům zasadit rozhodující úder a zbylé Japonce včas zachránil postup japonské armády. 27. října zahájila japonská 20. divize útok na Niang-c'-kuan, zatímco japonská 109. divize pokračovala na jihozápad přes Nan-čang-čcheng (南漳城) a Cche-jü (测鱼) ve snaze obejít 3. armádní skupinu z jihu. 20. divizi se 30. října podařilo obsadit pozice v Niang-c'-kuanu a otvírala se jí cesta dále na západ o Šan-si přes Pching-ting (平定) a Jang-čchüan (阳泉); paralelně s ní postupovala směrem na Si-jang (昔阳) 109. divize, které se úspěšně podařilo obejít čínské postavení z jihu.

Když se zhroutilo obranné postavení na západ od Tchaj-jüanu, bylo nařízeno o stažení i obranných jednotek na severu. Původně se měly stáhnout na severní okraj Tchaj-jüanu a zde vytvořit novou obrannou linii. Japonská armáda jim však nedovolila novou linii narychlo zkonsolidovat a i severní fronta byla nyní na pokraji zhroucení.

7. listopadu už bez výraznějšího odporu dorazily japonské jednotky do Jü-cch' (榆次), železničního uzlu jihovýchodně od Tchaj-jüanu. Jednotky na severu stály již na severním předměstí. Japonská armáda sevřela město ze dvou stran. Většina čínských jednotek uprchla, ale část zůstala a celý 8. listopad tyto jednotky bojovaly s postupující japonskou armádou, než unikly na západ. Město utrpělo velké škody a čínské obyvatelstvo i vojsko značné ztráty.

V následujícím dni japonské jednotky obsadily Tchaj-ku (太谷), Pching-jao (平遥) a Ťiao-čcheng (交城). Nesetkaly se zde s nijak organizovaným odporem. Podle původních plánů se podařilo obsadit celou severní polovinu Šan-si, v Pching-jao Japonci zaujali pevné obranné postavení.

Japonský útok ve třech proudech směrem na jih skončil jasným japonským triumfem a podle plánů japonské generality. Do poloviny listopadu se podařilo

obsadit všechna plánovaná území v Číně. Doba tří a půl měsíce jen nepatrně převýšila deklarovaný slib, který dostala japonská vláda.

Velikou porážku čínské nacionalistické armády v severní Číně podtrhuje skutečnost, že jen ve dvou případech se čínským jednotkám podařilo přejít do účinné protiofenzívy. Všechny příčiny čínské porážky již byly na různých místech zmíněny, přesto konkrétní případy čínského způsobu vedení moderní války nepřestanou udivovat.¹⁰²

Ztráta kontroly kuomintangské vlády nad územím severní Číny – ploše o rozloze několika desítek tisíc kilometrů čtverečních obývané několika desítkami miliónů obyvatel – přineslo v zásadě dva hlavní následky.

Jedním bylo vyhnání miliónů Číňanů ze svých domovů. Mnozí z nich přišli o všechno. Davy uprchlíků se valily do vnitrozemské Číny před postupujícími japonskými vojsky, nejčastěji samozřejmě pěšky.

Druhým a pro čínskou historii zásadnějším následkem byl vznik mocenského vakua na územích za japonskou frontou. Vojska kuomintangské vlády byla vytlačena, ale japonská je nenahrazovala. Japonská armáda prostě neměla dostatek vojáků na to, aby mohla efektivně kontrolovat celou plochu dobytých území, své jednotky navíc nutně potřebovalo na frontě. Omezovalo se na kontrolu nejvýznamnějších měst a důležitých dopravních tahů, podél nichž také často směřovalo svou ofenzívu.

V rozsáhlých venkovských oblastech severní Číny nyní mohli efektivně rozšiřovat svůj vliv čínští komunisté. Od konce roku 1937 začalo na těchto územích s vytvářením protijaponských základů, které se staly důležitou složkou komunistické moci a vlivu v Číně a v neposlední řadě také zdrojem nových rekrutů pro komunistickou Osmou a Novou čtvrtou armádu,¹⁰³ jejichž stavy se v letech 1937–1940 rok od roku zvyšovaly.¹⁰⁴

¹⁰² Viz Dorn (1974, s. 129–131).

¹⁰³ Vývoj za takovýchto objektivních okolností je dosti typický. Podobný scénář lze vysledovat i u intervence NATO v Afghánistánu.

¹⁰⁴ Z přibližně 100 000 v závěru roku 1937 až na 500 000 v roce 1940 („Cambridge“, 2002, s. 621).

9. Pád Nankingu

20. listopadu přesunula kuomintangská vláda hlavní město do Čchung-čchingu (重庆) v daleké S'čchuanské pánvi. Pro vojenský štáb a řízení vojenských operací by to však bylo příliš daleko od veškerého dění, proto zůstal na půli cesty v Chan-kchou (汉口).¹⁰⁵ Ačkoliv sám Čankajšek prohlásil, že Nanking nikdy nepadne,¹⁰⁶ se stavem čínské armády po bitvě u Šanghaje už nemohl ani on předpokládat, že se podaří hlavní město ubránit.

Japonská vojska se k Nankingu přibližovala každým dnem. Japonské síly se střetávaly jen se slabým a neorganizovaným odporem, který likvidovaly už v zárodku. Koncem listopadu Japonci překročili jezero Tchaj (太湖) západně od Su-čou. 29. listopadu obsadili Wu-si (无锡). Postupovali stále po celé délce fronty dlouhé od severu k jihu 150 kilometrů: 3. prosince dorazili do Tan-jangu (丹阳) a o den později také do Li-jangu (溧阳) a do Lang-si (郎溪). Nyní začala japonská armáda zatahovat smyčku a všechny jednotky se stočily k Nankingu.¹⁰⁷

Za podpory taktických bombardérů a dělostřelectva zahájila japonská vojska rozsáhlou ofenzívu na vnější obranné linii 15–20 kilometrů od nankingských hradeb. Čankajšek stále doufal v mezinárodní reakci, proto nařídil bránit Nanking za cenu jakýchkoli ztrát. Obranu města dostal na starosti Tchang Šeng-č' (唐生智).

Čínské jednotky na okraji Nankingu dokázaly japonské vojsko zdržet jen na několik dní; všem bylo jasné, že japonské jednotky dříve či později obranné postavení prolomí a Nanking obsadí. 11. prosince se začala veškerá obrana hroutit. Když hrozilo, že bude Nanking obklíčen ze všech stran, Tchang na nic nečekal a 12. prosince z Nankingu uprchl. Bez dalších rozkazů nechal obránce města na pospas svému osudu. Ještě než bylo příliš pozdě, podařilo se i přes potyčky s Japonci

¹⁰⁵ Chan-kchou spolu s Wu-čchangem (武昌) a Chan-jangem (汉阳) tvoří trojměstí známé jako Wu-chan (武汉).

¹⁰⁶ Spence (1990, s. 448).

¹⁰⁷ Popis postupu vojsk na Nanking je zpracován podle pasáží: Dorn (1974, s. 88–90) a Hsu – Chang (1971, s. 212–213).

ustoupit 66. armádní skupině o velikosti dvou divizí (159. a 160.) velitele Jie Čaoa (叶肇). Ostatní čínské jednotky zůstaly uvězněné v pasti.

Nankingské obyvatelstvo postihly dvě vlny katastrof. První vlnu představovaly prchající čínské jednotky účastníci se bitvy o Šanghaj, pronásledované a bombardované postupujícími jednotkami. Ve snaze zajistit si jídlo, civilní oblečení a další nezbytné věci pro úspěšný únik se často uchýlovaly k rabování i vraždění civilistů. Daleko horší věci se odehrávaly poté, co do Nankingu 13. prosince vstoupila japonská armáda. To, co se v následujících týdnech v Nankingu odehrálo, vstoupilo do dějin jako nankingský masakr (南京大屠殺 Nan-t'ing ta-tchu-ša). Svou brutalitou a rozsahem v takto krátkém časovém horizontu nemá tato genocida civilního obyvatelstva v moderních dějinách obdoby.¹⁰⁸

Zrůdnosti a ohavnosti spáchané na čínském obyvatelstvu byly nejrůznějšího charakteru. Ti šťastnější byli zastřeleni. Ostatní, vystaveni na milost kvůli japonských vojáků, byli upalováni za živa, dekapitováni, bolestivě mučeni, vykucháni či roztrháni zaživa, případně ukřižováni na stromech či elektrických sloupech a stahováni z kůže. Polomrtví bývali dobíjeni pomocí bajonetů na puškách. Největší krutosti se nevyhýbaly ani malým dětem.

Tisíce žen, ale také stovky mužů a chlapců byli znásilněni. Na ženách se střídalo i několik vojáků za sebou a poté byly často zabíjeny. Existují svědectví o vynucování pohlavního styku mezi různými členy rodiny. Většina města byla zcela zdevastována a vyrabována, přičemž hlavním cílem se stala obydlí a majetek nejchudších Číňanů.¹⁰⁹

Odhady počtu obětí tohoto téměř dva měsíce dlouhého běsnění se různí. Podle běžně prezentovaných čínských údajů zahynulo v Nankingu rukou japonských okupantů 300 000 Číňanů.

Proč? Jaké byly důvody pro tak brutální chování? Podle Spence (1990, s. 448) japonští vojáci očekávali snadné a rychlé vítězství, místo něhož se dostavila vleklá

¹⁰⁸ Světově pravděpodobně nejznámější kniha zabývající se touto událostí vyšla také česky: Chang, Iris. *Nankingský masakr: nejkrvavější prolog druhé světové války*. Přeložil Jiří Gojda. Naše vojsko, Praha 2010.

¹⁰⁹ Dorn (1974, s. 92–93), „Case Study...“. Popisy událostí většinou vycházejí z hmotných pramenů a výpovědí svědků.

bitva o Šanghaj se ztrátami vyššími, než se očekávalo. Smísila se jejich únava, frustrace i hněv a jejich nepřáteli se stali všichni Číňané, nehledě na věk či pohlaví.

Důvody však budou patrně hlubší. Svou verzi předkládá také Dorn, který hledá důvody, odkud se takové jednání ocitlo v silně ritualizované japonské společnosti. V hledáčku zabírá zfanatizované mladé japonské vojáky, kterým bylo vštipeno, že šíří ideály národa vedeného vznešeným císaře a přinášejí Číně osvobození od útlaku.¹¹⁰ Konfrontace s realitou mohla tedy být složitá – čínské odmítání „osvobození,“ deprese z bojů a pocit zabředávání stále hlouběji do nepřátelského prostředí mohlo být něčím, s čím japonští vojáci nepočítali a nebyli na to připraveni. Toland poznamenal, že v Japonsku byly násilí a brutální činy v historii považovány za běžný způsob snahy o dosažení ideálu – brutalita tedy byla běžnou a vžitou součástí japonské kultury.¹¹¹ Dornovu myšlenku nyní rozvíňme za pomoci interpretace vztahu mezi morálkou a etikou v japonské společnosti, kdy etika zcela dominovala a morálka byla opomíjena. Pokud nyní Japonci jednali na základě této premisy a v souvislosti se stavem mysli, jak jej popsal Dorn, pak existovaly pouze etické zábrany, které mohly budoucí hrůzy odvrátit. Současně víme, že Japonci neuznávali vzdání se boje, protože to odporovalo právě etickému kodexu. Takovými lidmi pak opovrhovali. Právě toto mohlo být důvodem pro odstranění etické bariéry, která vlastně z hlediska japonské etiky nebyla na místě. Pak by průchodu živočišnosti v nejsurovější podobě nic nebránilo.¹¹²

¹¹⁰ Představy o japonské „záchranné“ misi dobře vystihují mj. slova Macuoky Jósukeho (松岡洋右), který v letech 1940–1941 zastával post japonského ministra zahraničí (viz Quigley, 1943, s. 56–60). V rozhovoru v říjnu 1937 například řekl:

„Čína a Japonsko jsou dva bratři, kteří zdědili velký dům zvaný Východní Asie, avšak nepřízní osudu byli uvrženi do chudoby. Ze staršího bratra [tj. Číny – pozn. autora] se stal vandrák a feťák, zatímco mladší [tj. Japonsko – pozn. autora] ... stále snil o návratu zašlé slávy do starobylého domu. ... Starší obíral mladšího o peníze a ještě jej zaprodal společným nepřátelům. Proto mladší začal staršího v prudkém hněvu bít – ve snaze přinutit ho k pocitu hanby a probudit v něm hrdost na vznešené tradice jeho předků.“

¹¹¹ Dorn (1974, s. 93–94) s použitím knihy Toland, John. *The Rising Sun: The Rise and Fall of the Japanese Empire, 1936–1945*. Bantam Books, New York, 1971.

¹¹² V Japonsku je otázka nankingského masakru dodnes citlivým vnitropolitickým problémem a důležitou položkou vztahů mezi Čínou a Japonskem. V Japonsku se nachází nejsilnější skupina tzv. popíračů nankingského masakru, podobně jako jinde ve světě existují tzv. popírači holocaustu.

K uctění památky obětí byl v centru Nankingu postaven důstojný Památník nankingského masakru. Návštěvníci si na tomto velmi pietním místě mohou prohlédnout pozůstatky obětí japonských zločinů, podrobně se seznámit s jeho historickým průběhem a pocítit hrůzu z plastik lidí, kteří se snaží utéct před japonskými „ďábly“ (鬼子 kuej-c') a zachránit svůj holý život.

Japonská strana očekávala, že Čankajšek pod tíhou porážek bude s Japonskem chtít uzavřít mírovou dohodu. To se ale nestalo. Mírovou dohodu tak 5. listopadu 1937 jako první Číně předložilo prostřednictvím Německa Japonsko. Její podmínky byly podobné, jaké formulovaly již Tři Hirotovy principy (廣田三原則 Kuang-tchien san jüan-ce).¹¹³ Čínská strana odmítala na jednání přistoupit až do 2. prosince, kdy už ale Japonsko jasně zvítězilo u Šanghaje a postupovalo k Nankingu a uzavření takového by pro něj bylo již nevýhodné.

20. prosince 1937 předložilo Japonsko prostřednictvím německého velvyslance v Japonsku dr. Herberta von Dirksena a německého velvyslance v Číně dr. Oskara Trautmanna nové mírové podmínky: (1) Čína se zřekne jakékoli spolupráce s komunisty či jejich podpory a protijaponských postojů a bude proti komunismu postupovat společně s Japonskem a Mančukuem, (2) Čína bude souhlasit se zřízením dalších demilitarizovaných zón a přijme v těchto oblastech zřízení zvláštního režimu, (3) Čína vytvoří společně s Japonskem a Mančukuem jednotný ekonomický blok a (4) Čína zaplatí Japonsku válečné reparační.¹¹⁴

Čína zřejmě japonské návrhy zvažovala, ale když se z Číny neozývala žádná odpověď, netrpělivé Japonsko nejprve 10. ledna 1938 přitvrdilo své podmínky a nakonec svou nabídku 16. ledna stáhlo. Premiér Konoe prohlásil, že Japonsko již s Čínou nebude vyjednávat a jeho cílem je nyní dosazení nového režimu v Číně. Vojenské operace se opět naplno rozjely.

¹¹³ V říjnu 1935 tehdejší japonský ministr zahraničí a budoucí premiér Hirota Kóki (广田弘毅) předložil čínské kuomintangské vládě ke schválení tři body týkající se vzájemných vztahů: (1) existence dobré vůle mezi Čínou a Japonskem (tím se rozuměla podpora a ochrana japonských zájmů v Číně a potlačování jakýchkoli protijaponských aktivit), (2) uznání Mančukua na neformální úrovni a (3) společný postup proti šíření komunismu.

¹¹⁴ O mírovém vyjednávání a německé úloze prostředníka podrobněji viz Liu (1949).

Japonské vojenské tažení v Číně skončilo až podepsáním japonské kapitulace na americké bitevní lodi USS Missouri 2. září 1945 v Tokijském zálivu. Trvalo více než osm let. Konflikt mezi Čínou a Japonskem byl nejdelším konfliktem druhé světové války.

10. Závěr

V kontextu dějin moderních čínsko-japonských vztahů se události roku 1937 jeví jako vyústění narůstajícího tlaku na Čínu. Pod vlivem mocensko-politických pohnutek se Japonsko rozhodlo zahájit rozsáhlé vojenské tažení proti Číně, které dokázal ukončit až svržení amerických atomových bomb na japonské ostrovy.

Válečný konflikt, jemuž předcházela incident zinscenovaný nejspíše japonskou militaristickou klikou, ukázal v plné síle, jak propastný rozdíl za méně než století mezi oběma zeměmi vznikl. V přímé konfrontaci nedokázala početná čínská armáda, vzdorovat moderní japonské válečné mašinerii. Zaostávala za ní ve všech ohledech, což ji vedlo od porážky k porážce. Nejpalčivějšími problémy bylo nedostatečné vybavení a absence silného letectva, což v praxi znamenalo značné zaostávání za japonskou palebnou silou, a mnohdy nekompetentní velení.

Čína v roce 1937 ztratila celou severní Čínu, Šanghaj a musela se smířit i se ztrátou hlavního města Nankingu. Japonské tažení na mnohých místech způsobilo humanitární krizi a do pohybu uvedlo milióny čínských válečných uprchlíků.

Čína utrpěla vážné materiální, vojenské i civilní lidské ztráty. Brutální chování japonské armády se zprvu projevovalo pouze na venkově, ale vyvrcholilo přímo před zraky světové veřejnosti v Nankingu, který byl svědkem masakru nepředstavitelných rozměrů.

Začátek války proti Japonsku znamenal pro Čínu vstup do jedné z nejtěžších etap její historie.

Seznam použité literatury

Crowley, James B. '*A Reconsideration of the Marco Polo Bridge Incident*'. The Journal of Asian Studies, Vol. 22, No. 3 (May, 1963), pp. 277-291.

Čchen Č'-čung 陈之中 – Tchan Ťien-feng 谭剑峰. *Kchang-ž' čan-čeng ti-š'* 抗日战争纪事 [Záznam událostí války proti Japonsku]. Ťie-fang-tün čchu-pan-še 解放军出版社, Pej-ting 北京 2007.

Dorn, Frank. *The Sino-Japanese War, 1937-41: From Marco Polo Bridge to Pearl Harbor*. Macmillan Publishing, New York 1974.

Duus, Peter. *The Cambridge history of Japan. Vol. 6., The twentieth century*. Cambridge University Press, Cambridge 1991.

Fairbank, John King – Feuerwerker, Albert – Twitchett, Denis Crispin. *The Cambridge history of China. Vol. 13., Republican China 1912-1949. P. 2.* Cambridge University Press, Cambridge 2002.

Forbes, Andrew D. W. *Warlords and Muslims in Chinese Central Asia: A Political History of Republican Sinkiang 1911-1949*. Cambridge University Press, Cambridge 1986.

Hsu Long-hsuen – Chang Min-kai. *History of The Sino-Japanese War (1937-1945)*. Chung Wu Publishing, Taipei 1971.

Che Š'-tün 何仕俊 – Kao Min 高敏. *Kchang-ž' čan-čeng tiao-tien š'-tien* 抗日战争焦点事件 [Klíčové události války proti Japonsku]. Fu-tien žen-min čchu-pan-še 福建人民出版社, Fu-čou 福州 2005.

Ipatovová, A. S. *Nejnovější dějiny Číny: 1917-1970*. Přeložil Zdeněk Kubeš. Nakladatelství Svoboda, Praha 1974.

Jansen, Marius B. *The Cambridge history of Japan. Vol. 5., The nineteenth century*. Cambridge University Press, Cambridge 1993.

Jordan, Donald A. *'The Place of Chinese Disunity in Japanese Army Strategy during 1931'*. The China Quarterly, No. 109 (Mar., 1987), pp. 42-63.

Kantowicz, Edward R. *The rage of nations: The world in the twentieth century*. Wm. B. Eerdmans Publishing, Grand Rapids 1999.

Kolektiv autorů. *Čung-kuo kchang-ž' čan-čeng š'-chua (ti er tüan): Šan-che tie-süe* 中国抗日战争史画（第二卷）：山河喋血 [Obrazy z dějin čínské války proti Japonsku (2. svazek): Hory a řeky zalité krví]. Ťün-š' kche-süe čchu-pan-še 军事科学出版社, Pej-ting 北京 2005.

Kolektiv autorů. *Čung-kuo ta paj-kche čchüan-šu: Čung-kuo li-š'* 中国大百科全书：中国历史 [Velká encyklopedie o Číně: čínská historie]. Čung-kuo ta paj-kche čchüan-šu čchu-pan-še 中国大百科全书出版社, Pej-ting 北京 1998.

Ku, Sing-čching 顾杏卿. *Ou-čan kung-cuo chuej-i-lu* 欧战工作回忆录 [Vzpomínky na pracovní nasazení za první světové války]. Šang-wu jin-šu-kuan 商务印书馆, Šang-chaj 上海 1937.

Kuo Žu-kuej 郭汝瑰 – Chuang Jü-čang 黄玉章. *Čung-kuo kchang-ž' čan-čeng čeng-mien čang-čchang cuo-čan ti; šang-cche* 中国抗日战争正面战场作战记；上册 [Zápisky z frontových vojenských operací čínské války proti Japonsku; I. díl]. Ťiang-su žen-min čchu-pan-še 江苏人民出版社, Nan-ting 南京 2002.

Liu, James T. C. *'German Mediation in the Sino-Japanese War, 1937-38'*. The Far Eastern Quarterly, Vol. 8, No. 2 (Feb., 1949), pp. 157-171

Obuchová, Lubica. *Čínané 21. století: dějiny – tradice – obchod*. Academia, Praha 1999.

Qian, Ying. *Sino-Japanese War*. (přednáška) FF UK Praha, 3. dubna 2008.

Quigley, Harold Scott. *Far Eastern war 1937-1941*. World Peace Foundation, Boston 1943.

Spence, Jonathan D. *The Search for Modern China*. W. W. Norton & Company, New York 1990.

Weland, James. '*Misguided Intelligence: Japanese Military Intelligence Officers in the Manchurian Incident, September 1931*'. *The Journal of Military History*, Vol. 58, No. 3 (Jul., 1994), pp. 445-460.

Wilson, Dick. *When Tigers Fight: The Story of the Sino-Japanese War, 1937-1945*. Penguin Books, New York 1983.

Wu, T'ien-wei. '*Contending Political Forces during the War of Resistance*' in Hsiung, James C. – Levine, Steven I. (ed.) *China's Bitter Victory: The War with Japan, 1937-1945*. M. E. Sharpe, New York 1992, pp. 51-78.

Yanaga, Chitoshi. '*The Military and the Government in Japan*'. *The American Political Science Review*, Vol. 35, No. 3 (Jun., 1941), pp. 528-539.

Internetové zdroje

'*Baron Tanaka Giichi*.' Encyclopædia Britannica, Encyclopædia Britannica Online 2010. <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/582187/Baron-Tanaka-Giichi> [přístup 25. srpna 2010].

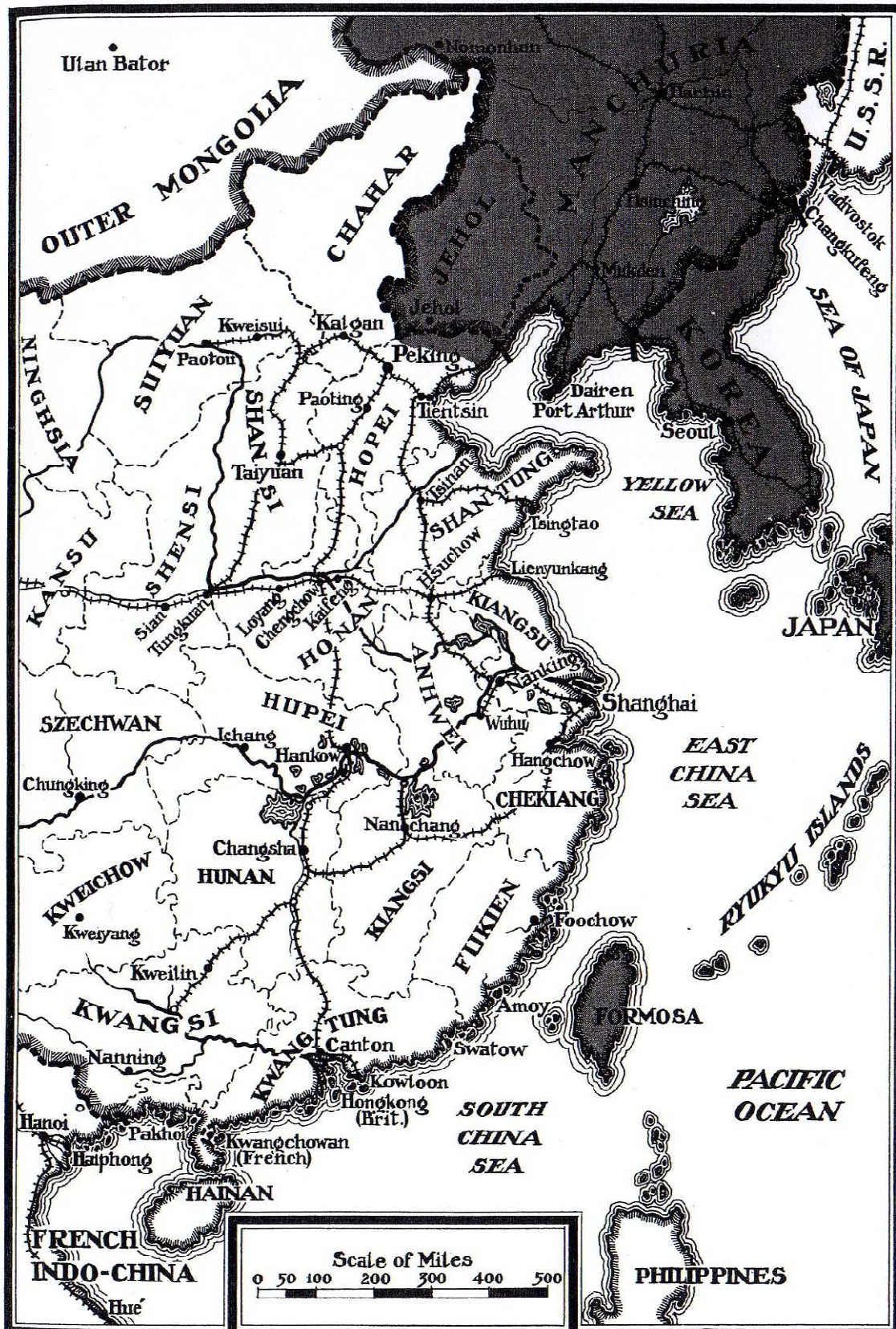
Case Study: The Nanjing Massacre, 1937-38. Gendercide Watch. Vydáno on-line: http://www.gendercide.org/case_nanking.html [přístup 24. srpna 2010].

Nagae, Taro. *An Inquiry into the Truth of the Sino-Japanese Incident (or, the Second Sino-Japanese War)*. Vydáno on-line: http://www.sdh-fact.com/CL02_1/18_S4.pdf [přístup 21. srpna 2010].

Přílohy

Seznam příloh

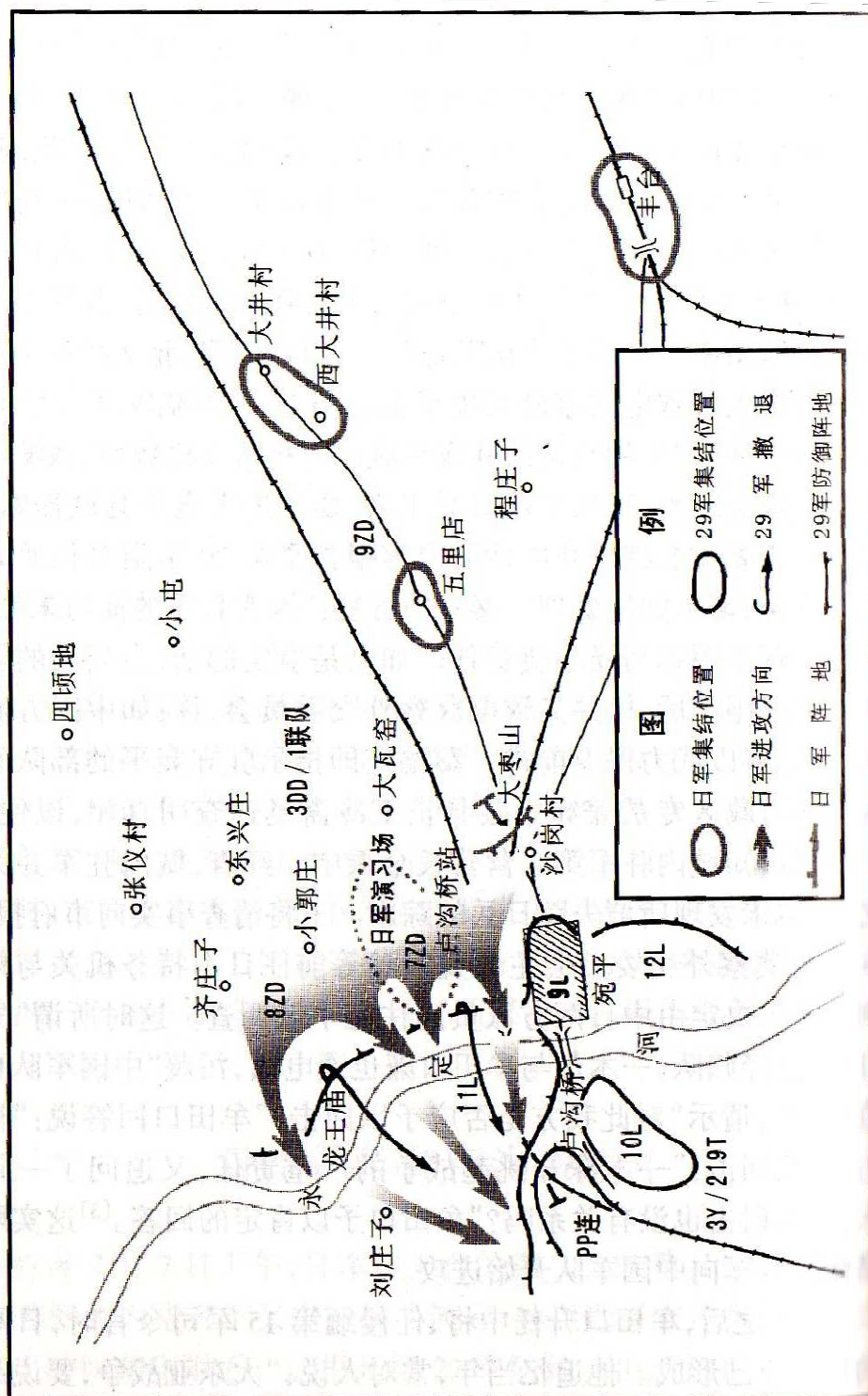
1	Mapa Číny	69
2	Mapa území Číny pod kontrolou Japonska v roce 1937	70
3	Okolí mostu Lu-kou-čchiao 8. července 1937	71
4	Japonské obsazení Pej-pchingu a Tchien-tinu	72
5	Postup japonských jednotek podél železnice Pching-Suej	73
6	Bitva o Šanghaj	74
7	Postup japonských jednotek podél železnice Pching-Chan	75
8	Postup japonských jednotek podél železnice Tchien-Pchu	76
9	Japonské útočné operace v severní Šan-si	77
10	Japonský postup přes Dlouhou zeď v severní Šan-si	78
11	Japonský postup na Nanking po pádu Šanghaje	79
12	Obklíčení a pád Nankingu	80

Příloha 2) Území v Číně kontrolované Japonskem nebo pod jeho vlivem na začátku roku 1937. Japonský vliv v provincii Cachar tato mapka nereflektuje.

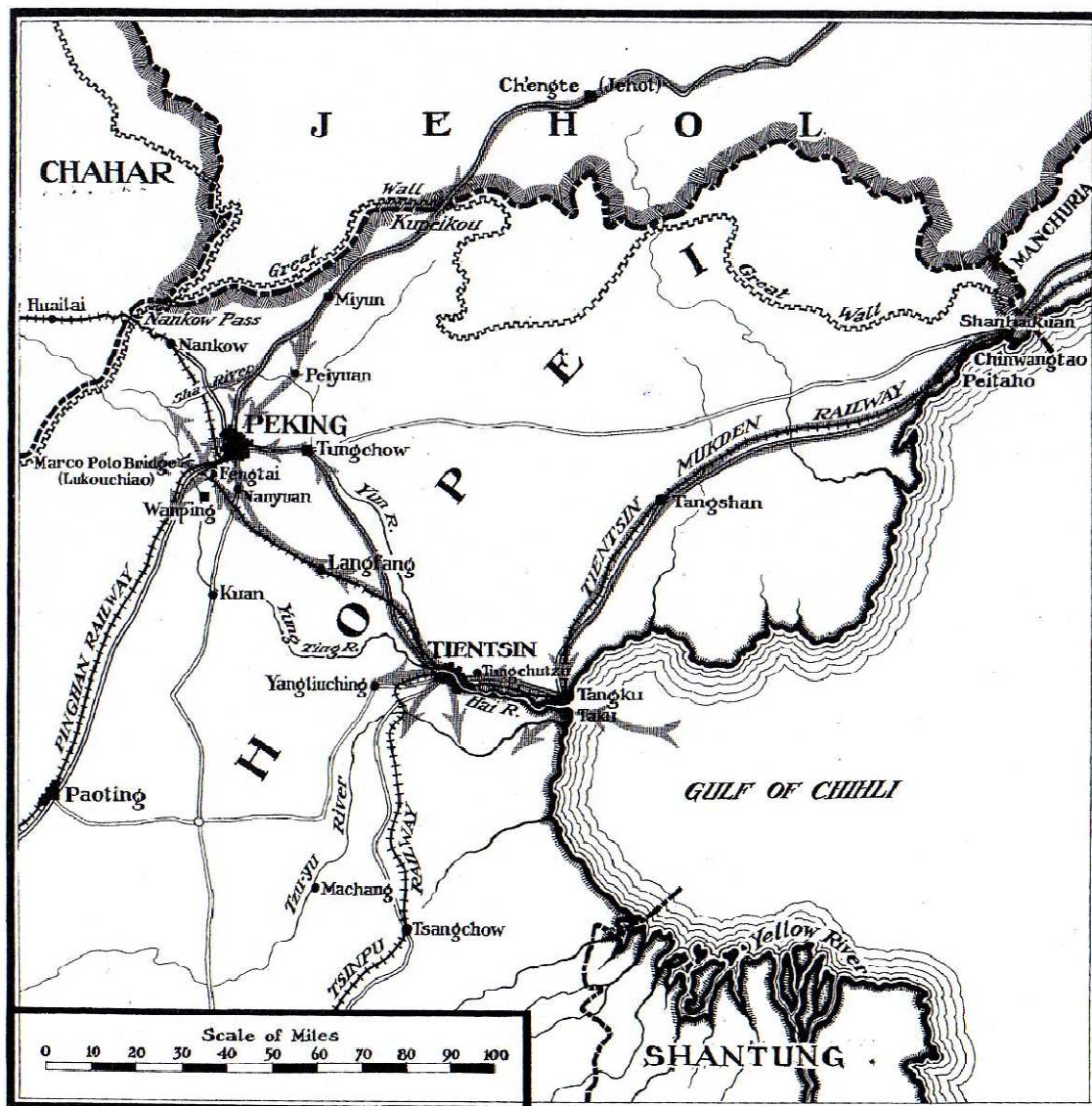
podle: Dorn (1974, s. 13)

图2-2-1 卢沟桥战斗要图
(1937年7月8日5时—18时)

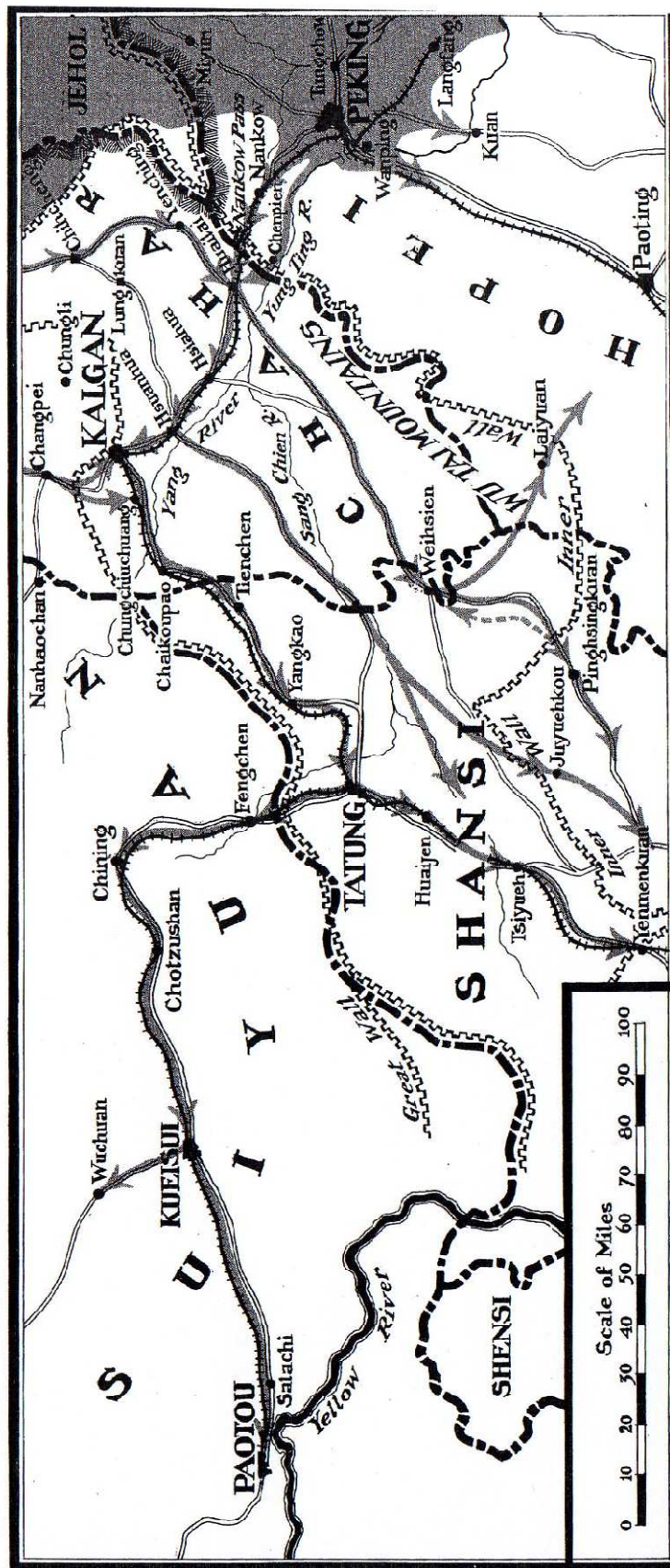
Příloha 3) Situace u mostu Lu-kou-čhiao (卢沟桥) 8. července 1937. Čínská vojska reprezentuje plná barva, japonská mřížkovaná. Na mapce vidíme Wan-pching (宛平) východně od řeky Jung-ting (永定河). Vytečkovaná oblast severně od Wan-pchingu značí oblast, kde probíhalo japonské vojenské cvičení.

podle: Kuo - Chuang (2002, obr. 2-2-1 na s. 308)

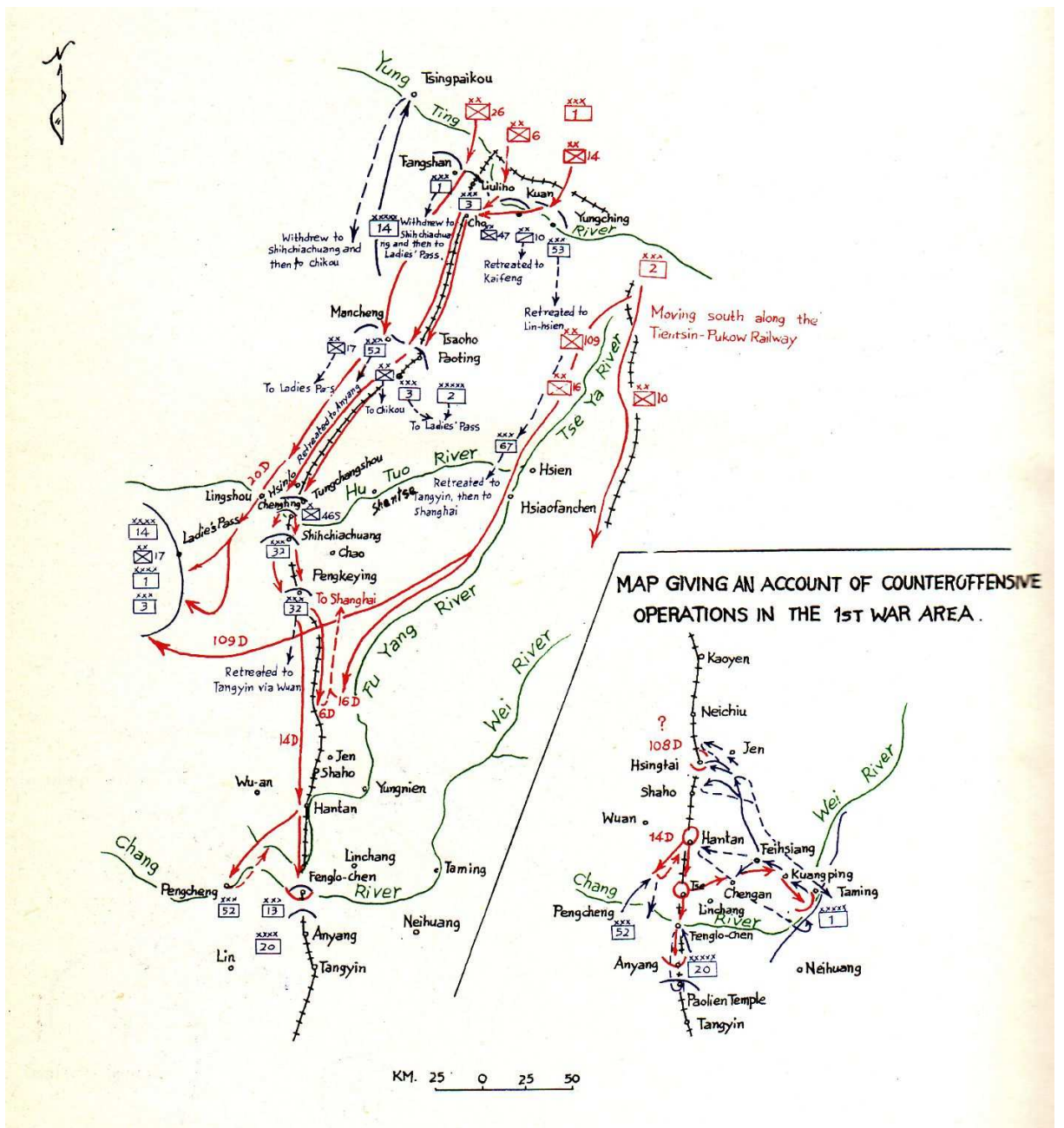
Příloha 4) Mapka znázorňuje obsazení oblasti kolem Pej-pchingu a Tchien-
 ťinu Japonskem v závěru července 1937.

podle: Dorn (1974, s. 40)

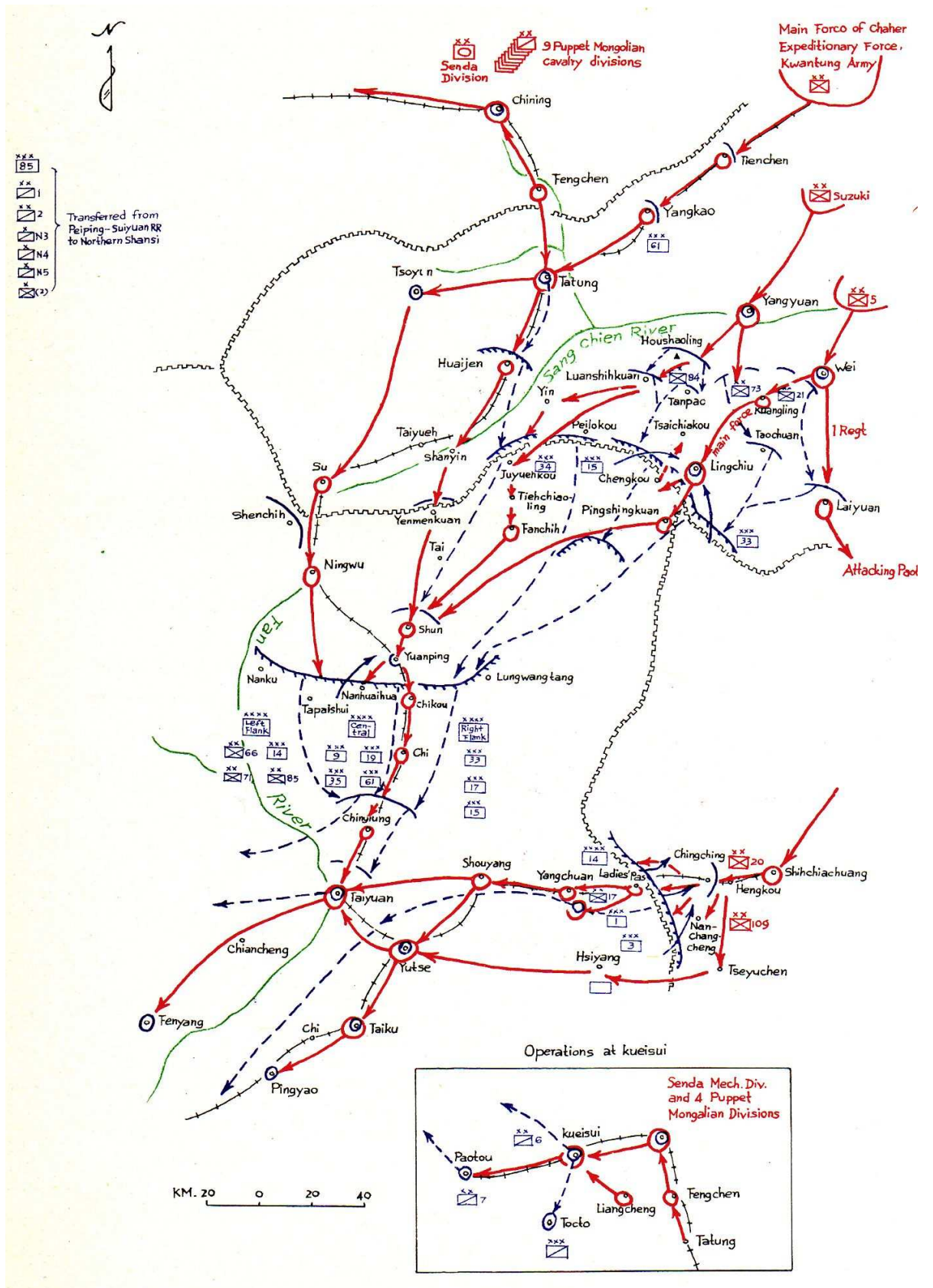
Příloha 5) Postup japonských jednotek podél železnice Pching-Suej.

podle: Dorn (1974, s. 44)

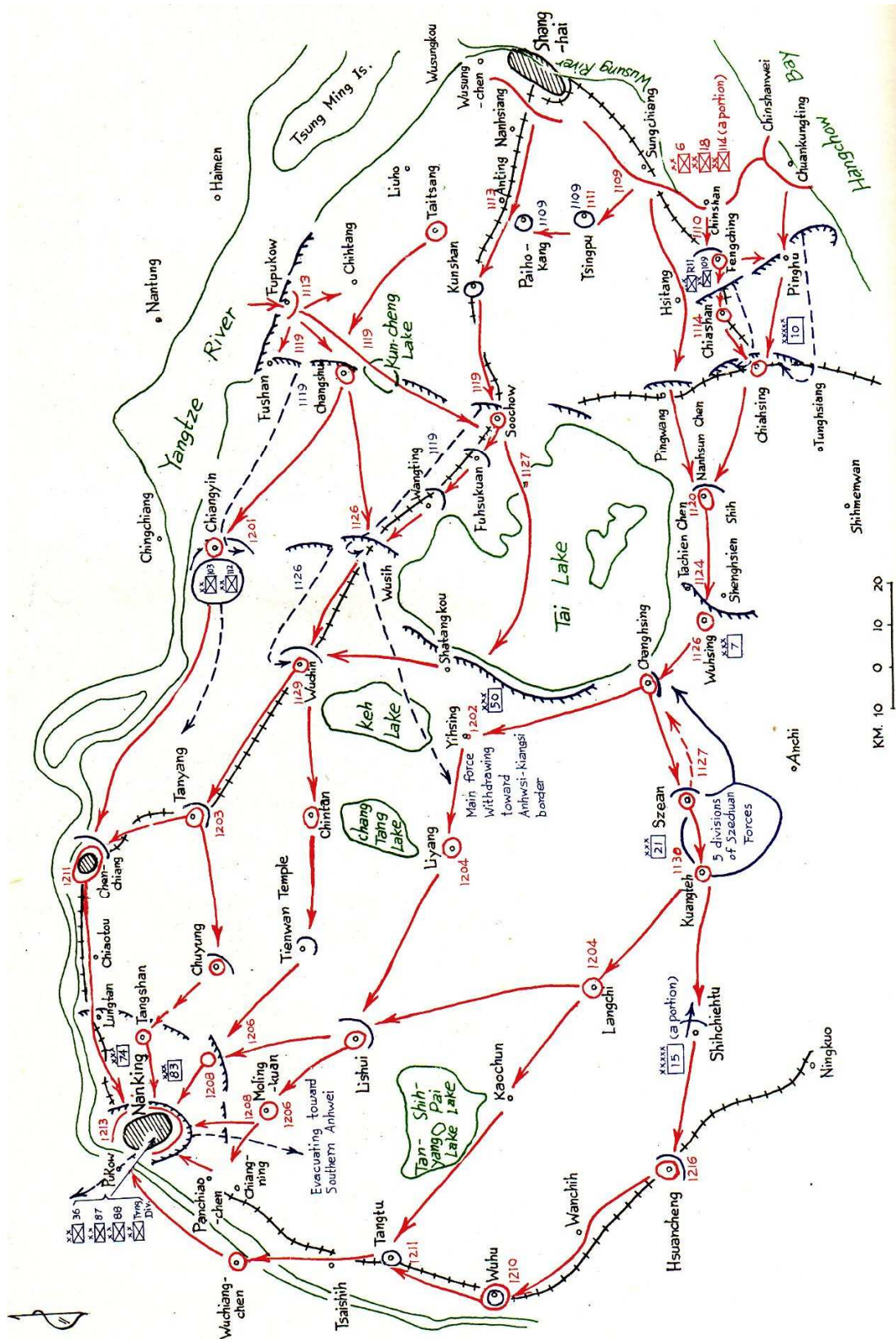
Příloha 7) Japonská ofenzíva podél železniční trati Pching-Chan. Japonské jednotky jsou vyznačeny červeně, čínské modře.

podle: Hsu – Chang (1971, mapa 4)

Příloha 9) Japonské útočné operace (červeně) v severní Šan-si a čínský ústup (modře).

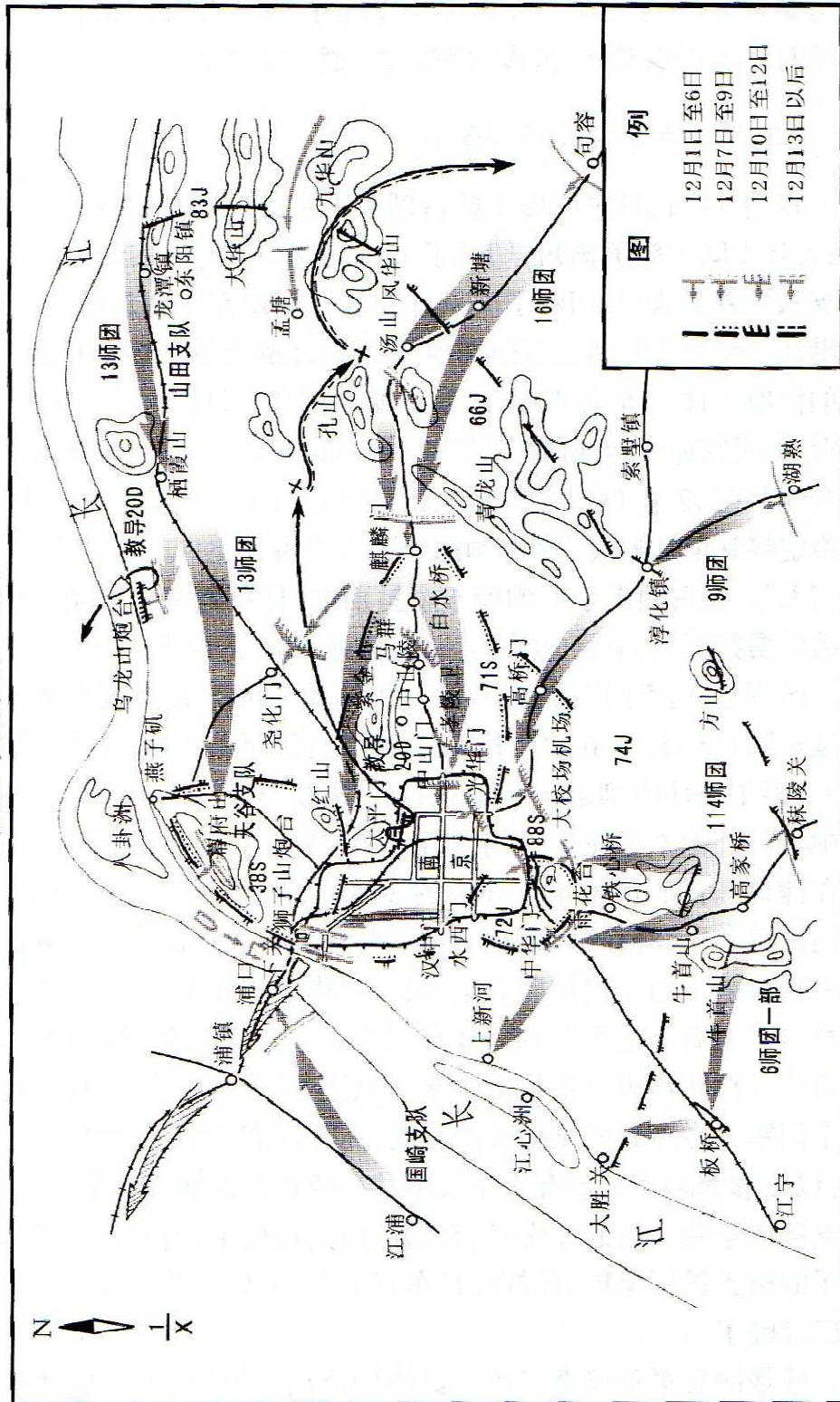
podle: Hsu - Chang (1971, mapa 6)

Příloha 11) Japonský rychlý postup vpřed (červeně) po pádu Šanghaje směrem k Nankingu na konci listopadu a začátku prosince a ustupující čínské jednotky (modře).

podle: Hsu - Chang (1971, mapa 8)

图4-2-1 南京保卫战作战经过要图
(1937年12月1日—13日)

Příloha 12) Čínské pozice (plně) v okolí Nankingu a japonské manévry (mřížkovaně). Z mapky je vidět, jak se japonské armádě podařilo Nanking obklíčit a zabránit tak ústupu čínských vojsk i útěku civilního obyvatelstva. Nanking poté záhy kapituloval.

podle: Kuo - Chuang (2002, obr. 4-2-1 na s. 633)